

ТРИДЕНЬК: REVUE HEVDOMADAIKE: UKRAINIENNE: TRIDEN'

Число 16-7 (224-5) рік вид. VI. 20 квітня 1930 р. Ціна 2 фр. (Prix 2 fr.)

На Великдень, 20 квітня 1930 року, в Парижі.

Дев'ятнадцять років тому сталася найбільша трагедія, якої свідком був рід людський: розп'ято на хресті Слово, що стало плоттю, розп'ято Того, хто був втіленням Божественної Правди на землі, Того, хто по муках невітських прийняв смерть за людей, прийняв смерть на те, щоб воскреснути в третій день і смертю своєю і воскресенням своїм усім життя дарувати.

І що року, згадуючи побожно в повних драматизму одправах церковних велику трагедію Бога і Чоловіка, увесь християнський світ сокрушенням серцем знову переживає її, переймається гірким жалем, тяжкою скорботою, переживає на те, щоб на межі нелюдського горя й одчак безкрайого зайнятися радістю ясною на світлу звістку про воскресення, в якому запозит нового життя.

І з особливою силою, гостротою відчуваємо ми одвічну драму людськості саме цього року. Сьогодні ще ближче, ще виразніше перед зажуреними очима встає страдницька, без кінця мила постать отчизни нашої, поневоленої, замученої, розп'ятої.

Страстні дні...

Страстні дні переживає і Україна.

Хіба сьогодні в Харькові, як колись в Єрусалимі, не обплывується, не вкривається найгіршою ганьбою, не видається зухвало на публіку все, що єсть у нас найсвятішого, найчислішого?

Хіба це не страстні дні найкращих людей України, в яких нація звикла бачити свій розум, своє серце, все найліпше, що у неї єсть, до яких ставиться з найглибшою пошаною і найбільшим довір'ям? Хіба це не страсті самої України?

Хіба навчена, нацькована й роздратована сучасними книжниками комуністичними, ворогами запеклими всякої правди, всякої волі, покірна їм юрба паскудна наймитів і рабів, повних ненависти і злоби, жадних крові, не вигукує сьогодні в засліплені, як і тоді: «распни, распни його»!

Серед дванадцяти був і Іуда, що видав на смерть правду. А хіба ж і тут не знайшлися свої, новітні Іуди?

Хіба з найближчих до Христа не одрікся тричі від його в останню хвилину перед обличчям смерти апостол, що був твердіший за камінь? І хіба не чули ми сьогодні нових Петрів?

І в ту годину, коли пишуться ці рядки, там може вже лунає, як і колись, вирок суду несправедного: «повинен єсть смерти»!

Хіба з Харькова аж сюди не чути звіриного крику засліпленої, розлютованої вулиці: «кров його на нас, і на дітях наших»!

Так, на вас і на дітях ваших.

Та вся злоба, вся лють пекельні безсилі були щось вдіяти проти одвічної правди: обплъована, замучена, розп'ята, вбита — вона воскресла.

Хіба ж сьогодні більща сила у зла, хоч і як воно лютує?

Хіба в боротьбі жорстокій, непримиренній між правдою і кривдою, що од віку розпочалася, правда врешті не переможе?

В цій вірі твердій в наше праве діло, в близьку перемогу правди звертаємося на Великень з давнім привітом до всіх земляків наших; в Україні і не в Україні суших.

І перше за все засилаємо цей привіт, повний пошани й відданости, тим, хто там сьогодні мужне несе хрест визволення рідного краю, хто за нього приймає муки страстні, хто непохитно й сміливо йде тернистою путтю на Голготу України.

Всю нашу любов, всю нашу віру тверду вкладаємо в давні-предавні слова, з якими до них звертаємося:

Х р и с т о с   в о с к р е с !

Літературні спостереження

XVI.

Літературно - Науковий Вістник 1929 року.

За останніх років, згідно з загальною у нас тенденцією, беллотристика займає у Вістнику другорядне місце, минулого року це особливо виразно позначилося. З беллетристики, поданої Вістником, більша частина перекладна, оригінальних оповідань в кожному числі одно, два і усі невеликі, часом зовсім дрібні. Тому при огляді Вістника випадає насамперед говорити про його публіцистику, залишаючи мову про краснописьменство на кінець.

Серед публіцистики Вістника мається чимало талановитих річей, здіймають вони цікаві питання та вміють викликати зацікавлення в читачів, чується в них велике завзяття та пристрасть, не можна одмовити їм і в значній ерудиції, та, саме, властива їм пристрасність часто позбавляє їх переконуючої сили, досконалости доказу, заводить їх авторів до неправдивих фактично тверджень та непослідовности думки. Так коли п. Донцов («Криве зеркало укр. літер.») слідом за Кайзерлінгом, вимагає «громадської посвяти та дисципліни», а в тій таки статті подивляє Прометей та Тітанів за те, що «не визнаючи над собою жадного права, йшли за голосом власних забаганок», говорить про лихі впливи рабства, а сам проповідує деспотизм або, коли, в ім'я справедливости оскаржуючи поневолення України, захоплюється імперіялістичною політикою і славить Європу за те, що захопила усі континенти («Росія і Європа») та кається у співчутті до покорення Кавказу («Страчений Прометей»), то це безперечно вражаючі, сказати би, необережні непослідовності.

Пристрасність надає певного кольору самій мові Вістника і навіть утворює теорію певних вимог од мови. В «Кривому Зеркалі» Донцов пише: «Пульс новітнього життя — життя літаків і джазбанду впливає і на спосіб виражати свої думки. Людська мова стає коротка, уривчаста, виразиста (?) часом брутальна. Суггерує, вмовляє, не описує, натякає, не поясняє й розмазує». І у Вістнику справді є значний нахил до такої мови. От тільки навряд чи можна вважати бажаним такий спосіб вислову? Часом справді він виявляє більшу силу пристрасти, але утворює невиразність думки, розшарпаність, непослідовність і тоді не дається читачеві зрозуміти, що саме хотів сказати автор. Та сама думка перевертається і повторюється часом кілька разів і за кожним разом набірає трохи иншого сенсу аж не пізнати як же саме думає автор. В додачу прихильники такого вислову чомусь люблять насичувати свою мову чужоземними або не завжди влучно утвореними новими словами і то без потреби там, де маються старі добірні українські слова.

Улюбленою ідеєю Вістника, до якої не раз звертається він протягом минулого року, є ідея великого значіння волі в суспільнім, громадським та державнім життю, і не тільки великого, а чи не виключного

її значіння, порівнюючи до значіння розуму та чеснот, та ще оскільки дається витолкувати твердження публіцистів Вістника (бо прямо це питання ними не обговорюється), волі поодинокі людини-героя, «за-войовника», а не волі загалу-громадянства.

Оскільки б мова йшла тільки про те, що сильна воля видатної людини може мати на життя громадянства великий вплив, не можна було б такій думці заперечувати, але Вістник хоче сказати щось більшого, він доводить, що значіння сильної волі в життю громадянства є єдино бажаним, а разом і виключним, а одночасно досить несмачно кпить з претензій надавати якусь вагу і розуму та інтелігентности. Що до чеснот, він часом заперечує їх значіння, часом визнає їх, але тоді говорить за них так ніби вважає їх виявом волі, а одночасно, висловлює свій подив та співчуття і людям високої моралі і злочинцям, аби б вони мали сильну волю, Макбетові однаково як і Дон Кіхотові.

Насамперед треба зазначити, що саме розуміння сильної волі у публіцистів Вістника є однобічним та неповним. Вони визнають сильну волю лише там, де вона виявляється у рішучому, раптовому, напорному чині. Яко зразки людей сильної волі згадують вони (з історії та літератури) тільки людей такого чину (трапляються, правда, і дивні помилки — Донцов залічує до них і Фавста) та ніколи не визнають сильними людей, яких чинність була так само рішуча і уперта, так само йшла несклибно до зазначеної мети, але які керувалися обрахунком і тому їх чин здавався менше напорним, от напр. Фабій Кунктатор, хоч Фабієві проти якого ремствувало за його повільність громадянство, треба було для переведення свого плану більше сильної волі, ніж потребували напорні на короткий час виступи тих діячів, яких за те підтримувало громадянство та яких визнає Донцов.

Він бачить героїзм та сильну волю тільки в кривавій та бурхливій військовій та революційній діяльності, у насильствах деспотизму, бо пророка Мойсея вважає героєм за те що він «нелюбив випускати батога з рук, тисячами губив свій люд маловірний», навіть у вчинках злочинних, бо для його Макбет — герой, та не визнає ні героїзму, ні сили волі за тими, хто керується не самою пристрастю, а і розумом та обчисленням. Для його героїзм маршала Фоша («Фош і фошисти») «у впертості, яку ніщо не ломить, яка вірить у неймовірне сподівається несподіваного, хоче неможливого» (ст. 453). «Йому», пише далі Донцов, «не імпонували аргументи числа, сили, взагалі жадні об'єктивні докази, він знав один наказ — скорити своєму бажанню усі об'єктивні перешкоди». З глузуванням ставиться Донцов до дипломатичної та усякої іншої довготривалої та систематичної громадської праці, наслідки якої не виявляються зразу. В тій таки статті читаємо: «Вони... всю надію покладають на механічне усунення об'єктивних завад крутіством або в дорозі ласки виторгувати в чийсь передпокоях державу, свою школу, церкву, все це признане, інтабульоване, записане» (ст. 487).

Слідом за Донцовим і О. В. «Дрібні замітки про важну справу» пише: «Ніякої еліти ніколи не врятує ні її ученість, ні високий рівень інтелігенції. Всі еліти в історії збивалися з ніг новими менше культур-

ними і менше інтелігентними, але наділеними більшою моральною силою (що то за моральна сила?) характеру, (ст. 694).

Дійсно історія знає такі факти, але роз'яснити їх подібним розрубуванням гордієва вузла не дасться, вони занадто складні, тай ще більше знає історія фактів протилежних, де більше інтелігентні перемогали менше інтелігентних. Інакше не сталося б те подолання інших материків Європою, яке підкреслює і Донцов. Трапляються випадки, коли у боротьбі одна з сторін потрапляє в необхідність іти на скрайній ризик, битися у несприятливих умовах, бо інакше була б остаточно розбита, і часом це дає перемогу, та зовсім не завжди.

Той, хто поняв би віри Вістникові, що успіх залежить тільки від рішучості та зав'язття, не мав би на віщо працювати над підготовчою працею, над обміркуванням кращих способів досягнення своєї мети і це навряд чи було б на користь їхній справі.

До таких помилкових висновків запроваджує скрайня пристрастність почуття та розшарпаність мови, що відтягає увагу письменника од суті до випадкової думки, викликаной якимсь їм самим з опалу написанням реченням. Вганяючи за гостротою висловів, а не за їх логичністю, бажаючи привернути читача почуттям, а не доказом, письменник і сам стає рабом своїх висловів.

Як що в тій чи іншій одноразовій військовій сутичці (але вже не в цілій військовій кампанії) ще можна часом пояснити успіх самими завзятістю, напорністю та інтуїцією, то зовсім не можна без плану, обчислення та обміркування сподіватися успіху в справах урядовання та інших громадських справах довготривалих, що ними задовольняються потреби громадські роками та роками, а такими суть сливе усі громадські справи за мирних часів. А ще ж не досить перемогти у війні, здобути визнання певних кордонів чи своєї держави. Щоб досягнення було вартим та міцним, треба зміцнити добуте, а це залежить од доброго, розумного, доцільного для того часу ладу та керування тієї держави чи кожного іншого досягнення. Якобінці з революцією захопили владу, та мусіли поступитися перед імперією. З перемоги Гарібальді ще не усталилася б єдина Італія, без допомоги Кавура.

Донцов не визнає в сім різниці між справами військовими та політичними. Для нього «політичне мистецтво так, самісько як і військове, цілком зводиться до питання волі»... (ст. 453). Якже, на його думку, мусить ділати та сильна воля в справах внутрішнього урядовання? На відповідь маємо його хвалу Жанні Д'Арк та Мойсею за те, що не випускали батога з рук.

Безперечно держава не може існувати без примусу та права карати, що належить владі, але це є необхідним злом, забезпечитися од зловживання яким, щоб воно не переходило міри необхідности, є найголовнішим завданням добре організованої держави. Влада повинна обороняти одиницю од насильства громадянства та інших одиниць, громадянство себе та одиницю од насильства влади, можна одиниця зобов'язана в загальних інтересах обороняти свої права, хоч би те загрожувало їй більшим лихом. Ідеального досягнення в сьому ніколи не буває, та можливе наближення до його є прикметою доброго державного

ладу, а для Донцова влада це герой «завойовник», нічим не обмежений деспот. Що прич загальної знеохоти та ненависти може викликати такий лад та і держава з таким ладом? Він не тільки завалиться сам, а може завалити і державу, що їм керувалася.

Як розум та інтелігентність, так і моральність для публіцистів Вістника є чинником, що ослаблює волю, а тому і до моралі ставляться вони вороже. Для них гуманність є «славянське хамство», «безвільне умлівання» (О. В. «Дрібні замітки»), «зжіночіла псіхіка», «український декаденс» (Донцов, «Криве зеркало»). На думку Донцова мається якийсь «первень зла, яке творе добро» (ст. 886), в якому, сам він те визнає, «твердне вражливість і грубшають почування» (ст. 886), а ці загрубілі почуття здаються йому «складнішими» та «шляхетнішими». Прометей та Тітани милі йому тим, що, «не визнаючи над собою жадного права, йшли за голосом власних забаганок» (ст. 878). Його дратує саме співчуття «розчавченим, а не героям», так ніби герой не може бути розчавченим (Велізарій) і ніби співчуття до тих, хто страждає, виключає співчуття до героїв. Він захоплюється Америкою, та американським життям та духом («Дух мериканізму») за те, що там ніби «економічне життя... носить не тільки гарячковий, але і жорстокий характер. Кожний занадто занятий думкою перемоги, щоби милосердитися над переможеним» (ст. 360).

Особливо неприємного присмаку набирає ця проповідь негуманности, насильства, змагання проти моральних вимог, чину по своїм забаганкам в зв'язку з тою думкою, якою перейняті усі згадані статті, що життя народів впоряковують та ним керують не сама людність, а окремі одиниці-герої, та що це власне і добре, бо ті герої мають сильнішу волю, найбільший шал чину, а це на думку їх авторів, єдине, що є на потребу. О. В. («Царський розтин») пише: «Все лихо, кажуть, в тім, що не можемо звести до спільного столу кількох людей». Навпаки лихо в тім, що коло спільного столу сходяться люде, які один одного поборюють». «На що? Чи не ліпше вимести ціле те сміття?» (ст. 1015) Отже він хотів би віддати життя громадянства на необезнену волю одного чи купки сильних, що «батогом» присилує усіх жити і робити «по своїм забаганкам». Чим ця система урядування відрізняється від совітської або від системи Івана Грізного чи Петра I? Може характером забаганок? Та чи ж можемо покладатися, що вони не будуть лихими? Вістник не виявляє виразно свого програму що до більшости державних питань, маються проте в статтях його публіцистів досить небезпечні прикмети. Ось Д. Д. («Страчений Прометей») розбираючи фільм «Тараса Шевченка», каже: «Україна в фільмі цежає, лишається тільки село і до того пасивне, що майже симпатизувати зачинаєш з звеличеною совітським сценарієм Великою Росією. Бо там видко людей енергійних, що запрягають інших в ярма, творять цивілізацію і красу, пнуться на гори Кавказькі і там встановлюють свою волю».

Моральність влади з одного боку і моральність громадянства з другого краще усяких законів забезпечує од адміністративних та судових зловживань, а до певної міри забезпечує і од видання лихих законів, бо принципи моралі сталіші в людях од поглядів політичних та со-

ціяльних і менше залежать од власних чи класових інтересів, а тому можуть стримувати егоїстичні вимоги. Коли публіцисти Вістника, як і більшовики, з неохотою ставляться до моральності, це тому, що обоє відчувають у ній дуже гальмо для здійснення своїх забаганок, а хоч забаванки їхні і не однакові програмом, та однаково деспотичні та насильницькі.

Сама ідея, ніби сильна волею людина може перевернути світ, змінити громадське життя по своїй уподобі без чийої будь підтримки та допомоги, є фантастичною. Сила волі (само собою як що вона сполучена з розумом та вдатністю) має авжеж значіння, але тільки тоді, коли її підтримує співчуття великої групи. Большевики і зараз при безмірній владі своїй мусять опіратися на півтора-два міліони суголосних ім комуністів, але такої нечисленної підтримки вистачає їм лише після того, як вони захопили владу та державну організацію, поки ж її здобували, мусіли спиратися на більшість селянства та робітників. Видряпавшись на верхи влади, змогли вони притиснути і давніших своїх прихильників, але в міру того, як кількість їх зменшувалася, довелося большевикам загострювати свій деспотизм, та навряд чи і з тим зможуть вони довго втриматися з такою ослабленою громадською підтримкою. І Жанна д'Арк і маршал Фош ні силою своєї волі, ні силою влади не змогли б примусити французьке військо битися, як би серед того війська і усього французького громадянства не було завзяття умірати та страждати для перемоги.

Пріч помилкової ідеології не мало мається в згаданих статтях і фактичних помилок. За браком місця зазначимо тільки дві з них. Донцов («Криве зеркало») ганить наше письменство за те, що воно ніби пересякнута безвільністю та перечуленим гуманізмом, та не дає героїчних типів в протилежність ніби то літературам західньої Європи, які, на його думку, цілком перейняті духом чину та сильної волі і своїми образами героїв виховують громадянство. Така характеристика західних літератур що найменше однобічна, Донцов наче забув за такі твори, як Гамлет, та за таких письменників як Дікенс, Зола, Доде, не помітив, що з згаданих ним на доказ його характеристики творів більшість належить до одного тільки періоду літератури — періоду романтизму, а напр. Дон-Кіхота Сервантес писав зовсім не для уславлення безоглядного чину, а з протилежною тенденцією. Дивним є саме це вимагання, щоб белестристика описувала не те, що мається у житті, а те, що бажалося.

Знов таки на основі згаданої характеристики літератур Європи і нашої (а також російської) Донцов робить висновок про брак сильної волі у нашої людности. Та лихо зовсім не в тім, а в тім, що людність наша ще в такій мірі не вихована громадськи та морально, що здвиг волі та завзяття до чину будять у неї не досягнення загального добра, а досягнення особисті і то матерьяльні. Чей же не мало чину та волі виявив Чичиков, скуповуючи мертві души. Захопившись дозволом грабувати, наше село виявило завзяту рішучість, підтримуючи большевиків. Скажену волю та чин не можна не визнати і в большевицького уряду.

Уся оригінальна белетристика Вістника за 29 рік складається усього з 18 оповідань, з яких жадне не досягає розміром одного аркуша, а маються і оповідання у 1-2 сторінки, 3 них 8 мають темою події війни за визволення та революційних часів, 8 належать до побутових, а 2 нариси Калиніва— «Слово ворохобників» та «Розкований» не знати про що та що говорять, мабуть через те, що занадто він зловживає тим способом викладу та тією мовою, які Донцов рекомендує, яке останнє слово новітньої літературної мови. Грішать нею часто і публіцисти і інші белетристи Вістника, та жаден не в такій скрайній формі, як Калинів. Неприродні образи та порівняння, обчислені на галасливий ефект, часто виключають одно одного. Де-які з них повторюються раз по раз на протязі коротенького нарису. Все те разом з невиразністю, а то і браком думок і навіть спостережень, вкидає читача в нудьгу.

З усіх вісімнадцяти нарисів цікавіші і талановитіші ті, що стосуються часів визвольної війни та революції. На жаль вони усі замалі, щоб дати повний образ тих з'явищ, що є їхньою темою. Маються проте в них цікаві спостереження з психології тих особливих часів. Не остільки ті спостереження повні, щоб на їх основі склалися у читача певні ідеї і через те, коли автори часом хочуть просунути в словах дієвих людей якусь свою, теоретично, а не через ті спостереження засвоєну думку, вона здається тенденційною надбудовою, от як докір Дорошуків його друзів застільних («Пуща в заграві»): «Замало бив нас ти отамане. Шкуру треба було дерти, мордувати... Може б стала Україна».

Яскраво, але не повно, закреслили Крижанівський у оповіданні «Дорога» психологію вояків, що штовхає їх на війну— поезія війни, руху, неспокійного життя, звільнення од обов'язків, що притьмарюють часом їм ідею, за яку ведеться війна, вояків, що іноді, як сотник Комарь, приходять до думки, що «коли скінчиться війна, мабуть пустять собі кулю в серце», а Мосендз у оповіданні «Берладник» і почасти Косач у «Матрос Берладник» психологію людей, що спокійно, діловито, але і рішуче йдуть на небезпеку та смерть за ради ідеї. Шкода, що ці два типи вояків тільки закреслені в коротких нарисах, а різниця між ними і значіння її не стали темою ні одного з згаданих оповідань. Можна вгадувати, що перший тип ближчий серцю редакції Вістника, але було б бажано знати на чий бік схилився б присуд яскравого малюнку життя.

Поміж оповідань побутових 4 належить Уласові Самчукові. Усі вони на тему відношень між жінками та чоловіками, усі закрашені недовір'ям до жіноцтва, погородливістю чи знеохотою до жіночої вдачі, що проте сполучається з еротичними уявленнями, які саме тому, що залишаються реалістичними та брутальними викликають ту погордливість і в типах чоловіків, що подає Самчук, мало принадного, це молоді хлопці розшарпаної, істеричної вдачі, немає у них ні сталих настроїв, ні сталих поглядів, з обуренням судять та ганблять інших за те, що самі за хвилю робили чи робитимуть. Звести до системи, до єдності їхні поривання та думки не можна, якась у них анархичність настроїв і думок. Чи не є це наслідком нашого пізнього приєднання до цивілізації? Нам доводиться догонити Європу, засвоїти за малий час те, чого Євро-

па доходила поволі, нерви менше талановитих з поміж нас або і тих, хто жили в менше культурних умовах, не витримують такого напруження.

Давній.

По шляху до соборности.

В часи національної депресії, коли живеш під вражінням поразки, завданням здорової людини є не тільки задержати в собі притомність духа, не тільки виявити витривалість в обороні раз зайнятих позицій, а й кинути думки, які натхнули б запалом боротьби і наших спадкоємців.

Для цього разом з іншими народами ми вибіраємо найдорогоцінніші дні в процесі нашого національно-державного визволення.

Таким днем для нас є 22.І. В цей день IV-м Універсалом проголошено Україну «самостійною, вільною, суверенною державою Українського Народу». А рівно через рік того ж числа р.1919 було проголошено і злуку «Західньої і Східньої Українських Республік в одну Соборну Українську Народню Республіку».

Таким чином у нас збігається в цей день два національних свята. Але прекрасна мрія — в момент, коли здавалося зробилася дійсністю — синьою пташкою пурнула у'безмежність, і своє національне свято мусимо ми обходити не громадянами Соборної Держави Української, а емігрантами що, з волі сильних світу цього, вважаємось людьми «російського походження, не придбавшими жадної іншої державної приналежності».

Вдумуєшся в усе це і здається тобі, що йдемо ми не по шляху до соборности, а по шляху в і д соборности... Тим справедливішим видається таке міркування, коли поглянемо в давнину. Пригадаймо початки нашої історії і ми зобачимо, що соборна українська держава вже існувала, як реальний факт за часів Володимира Святого: Новгород, Полоцьк, Смоленськ, Володимир на Волині (мабуть разом з Галичиною), Тмуторокань (над Подонням, Кримом і Кавказьким пограниччям), Ростов (в землях горішньої Волги) — ось ті пограничні стовпи, що оточували собою в державній підлеглості центр землі української — Подніпрове з її столицею Київом. Крім територіяльного об'єднання державно-консолідуючими факторами тої доби були: династична ідея та релігійні й культурні зв'язки, що їх увів Св. Володимир по своїм охрещенні.

Всі дані були за те, щоб в процесі дальнішого розвитку українська державність зміцнилася, щоб, перейшовши усі етапи державної консолідації, які переходили її сучасні західно-європейські держави, зайняти відповідне місце в світі.

Але що ж бачимо далі? — Після смерти Володимира Св. соборна (в сучасному розумінню цього слова) або е д и н а — що ліпше відповідає суті річей — Україна починає розпадатися. Чим ближче до наших часів, тим меншою і меншою стає територія української держави:

Ярослав Великий, Данило Галицький, Князівство Київське — ось ті етапи по шляху до зменшення, які переходила Соборна українська держава.

Що ж спричинило такий занепад? Причини поділяються на дві категорії: а) об'єктивні причини — географічне положення України та рельєф її поверхні — степ, великі природні багатства, що завжди принадою служили для ласих сусідів, відсутність природніх кордонів і т. и.

б) суб'єктивні причини — внутрішні чвари по-між князями.

Ці причини привели нарешті до того, що в XV ст. українські землі переходять під владу литовських князів. Потім під владу Польщі. Поділяються по-між Угорщиною, Молдавським господарем, Польщею та Росією. і т. и. Одним словом XIII століття започаткувало собою момент викривлення лінії нормального розвитку ідеї української державности. Носій її, український народ, підпав впливам чуже-національних державно-політичних чинників і став поволі переходити з ролі енергійного творця Української Держави, що гордо почепила ознаки своєї перемоги на воротах Царгороду, на ролю об'єкта, над яким переводяться найрізномродніші соціальні, економічні та політичні експерименти.

Експериментатори поставили своїм завданням знищити в свідомості укр. народу саму уяву про його національну самостійність. І ця робота, що тягнулася на протязі віків, по закону умовних рефлексів, не могла не дати певних наслідків.

Під тиском нечуваної жорстокости, з якою поводитись нові володарі зі своїми підданцями, — український народ поволі забуває про своє минуле, про свої права громадянина, про своє право на культурний національний розвиток. Поруч з цим в ньому починають розвиватись дуже негативні риси, властиві кожному позбавленню змоги самостійно діяти. Риси ці — а) гіпертрофований егоїзм, б) втрата віри у свої сили, в) запобігання ласки в пана, — тим більше просякали психику народню, чим довше перебував він під впливами чуженаціонального володаря. Не раз на протязі історії ставали ці риси тим трясовинням, що засмоктувало в собі стихійний вияв здорового національного почуття. Але опинившись й в положенні безвільного невільника, український народ не забуває про одне — про свою національну окремішність — цю базу для заявленнтя претензій на самостійне культурно-національне, економічне та державно-політичне існування.

В ріжні часи по ріжному проявлялася ця свідомість народня. Досить пригадати, як в XVI-XVII ст. на таке поневолення й упослідження укр. народ відповів гарячим протестом в формі створення спеціальної верстви — козацтва. Але сміливі і майже непереможні в боях зі світовим страховиськом того часу — турками — укр. козаки виявляють непомірну сумірність в боротьбі з панським насильством...

Причини? — відсутність загально-національного ідеалу та розуміння спільних національних інтересів. І от ми бачимо козацькі війни проти українських панів — тодішніх меценатів української культури (Кривоніс, Косинський). Ми бачимо Солоницю, як наслідок незгоди між Ло-

бодою й Наливайком... І так тривало, аж поки на чолі військової козацької сили не станув геніяльний полководець і державний муж гетьман Петро Сагайдачний. Своєю зручною політикою він зміцнив надзвичайно козацьку силу. Говорячи сучасною мовою, він забезпечив самостійність невеличкій козацькій державі, яка стала вихідним пунктом для соборницьких змагань. Він підвів і міцний фундамент ідеологічний під стихійну боротьбу козацтва за волю України, відновивши українську православну ієрархію. Це була культурна база для зміцнення самостійності козачої держави того часу. Ми знаємо, як під впливом укр. духовенства, укритий славою визволителя українського народу з-під лядської неволі гетьман Богдан Хмільницький, конструював свої плани Української Держави. Розпочате геніяльним галичанином діло будови української державности, завершується геніяльним наддніпрянцем... Та на-жаль закріпити цієї справи не вдалося. На перешкоді стала завзята боротьба всередині самої української нації, яку образно називають боротьбою між «степом» і «плугом». Боротьба, що тягнулася на протязі двох століть і привела до знаменитого закону 1876 р., коли заявлено було: «не было, нѣтъ и быть не может украинскаго языка», як характерної ознаки національної окремішности українського народу.

Але по іронії історії саме в той час розпочинається нова доба укр. національного відродження. Повстала вона майже одночасово в розірваних частинах української землі— Галичині та Наддніпрянщині. Величезна заслуга на цей час припадає великому емігрантові Михайлові Драгоманову. Добровільно пійшовши на еміграцію, він не сидів дарма. Своєю працею на ниві національного відродження він зреволюціонізував суспільну думку галичан і тим в значній мірі зпричинився до того, що Галичина, як і в XIII віці, стала центром культурної роботи українців.

Драгоманов помер року 1895, а майже через чверть століття спалахнуло повстання укр. нації за здобуття державної незалежності.

В різні форми вилилось воно на розірваних до того частинах укр. території, але в інтенціях своїх усе змагало до соборности, яка стала можливою до здійснення на ґрунті самостійности східньої Української Народньої Республіки.

Та формальне об'єднання не сталося в наслідок органічної єдності двох уламків укр. нації. Знову здоровий проявок національного почуття засмоктало трясовиння гіпертрофованого егоїзму та запобігання ласки в пана, що врешті призвело до зафіксування нового розполілу українських земель. Тому-то ми й примушені констатувати факт перемоги над собою. Але історія вчить нас, що перемога над нами не є ознакою знищення нас. Лише використовуючи приклад історії, ми повинні вжити всіх зусиль для того, щоб як найглибше просякло ідеологічно об'єднання всіх її синів, розпорошених по цілому світі. На прикладі протестів, в зв'язку з арештами української інтелігенції, що їх переведено на совітській Україні, ми бачимо один з проявів елементів цієї соборности. Нашим завданням є поглибити ці елементи і створити тверді ідеологічні підстави для закріплення цієї психологічної єдності української нації.

Такими підставами можуть бути:

а) викрісталізування реальних інтересів української нації, як самостійного народньо-господарчого комплексу,

б) опрацювання методів включення України, як самостійної народньо-господарчої суцільності, в загальну систему світового народнього господарства,

в) викрісталізування загально-національного суспільного ідеалу, довкола котрого купчилися би розпорошені сини української нації в одну національно-психологічну суцільність.

Звернувши свою творчу енергію в цей бік, ми створимо надійну базу і для своїх державно-політичних змагань, досягнення яких здобудемо йдучи шляхами, які вказані нам геніальним галичанином Петром Сагайдачним.

Лише при цих умовах наші національні свята, а особливо акт злуки стануть для українського народу заповітом, що промовлятиме до нас словами автора «Моісея»:

Здійми обув буденних турбот,
Прийми сюди сміло,
Бо я хочу послати тебе
На велике діло.

Не гасить же святого вогню,
Щоб, як поклик настане,
Ви могли щиросердо сказати:
«Я готовий, о, Пане!».

М. Литвицький.

Перспективи кінця*).

4. Переворот.

Переворот — це революція в справжньому розумінню цього слова. Або — як кому це подобається — контр-революція.

Переворот, коли виключити різні дворцові перевороти, а лише б брати перевороти політичні, завжди відбуваються за участю організованих суспільних сил, класів чи груп суспільства. Так 9 Листопаду 1918 р. демократична буржуазія разом з робітництвом скинула поміщицько-юнкерську правлячу верству німецьку разом з їхнім кайзером.

Такі перевороти робила французька буржуазія в революції 1830, 1848, 1871 роках. Але тут не будемо вдаватися в історичні аналогії. Для нас важним є ствердити, що одна із можливостей «кінця» — це скинення большевицької правлячої групи зусиллями організованого суспільства.

Але — чи ми маємо там на Сході Європи — в царстві Сталіна такі організовані суспільні сили?

---

*) Див. «Тризуб» ч. ч. 15 (223); 14 (222).

Організована і гарно організована лише партія більшовиків та ті організації, що їй безумовно підпорядковані. Буржуазії там такої якою вона була в Західній Європі, не була ніколи, а більшовики до шенту знищили і те, що було — таке немічне, рахітичне, безсиле.

Робітництво?

Воно по-перш, як що і зорганізовано, то ці організації — профсоюзи — знаходяться під безпосереднім керівництвом партії.

По-друге, робітництво там взагалі організаційно мало виховано. Ні царат, ні більшовизм такого виховання не могли дати. Така вихове добувається довший час — в країнах з демократичним режимом, що здійснили елементарні вимоги громадянської свободи.

По-третьє, на думку приходиться також нечисленність робітничої класи, порівнюючи з загальною масою населення — справжнього промислового пролетаріату на весь ССРСР нараховується щось біля 3 міль. Інша важніша обставина — неусталенність робітничої класи, тісний зв'язок, що ще не порвався з селом, невиробленність в наслідок цього психології справжнього пролетарія. І нарешті все ж таки треба визнати, що робітництво в умовах ССРСР є класом упривілейованою. Йому належать найвищі пайки, з нього набирають «видвіженців», для нього творять «робфаки». Правда, всі ці привілеї боком вилазять робітників. Нечуваний політичний гніт тисне робітника в однаковій мірі як і селянина, і інтелігента. Від економічної руїни, від негосподарності і інших злочинів сов. влади страждає робітничий клас в рівній мірі з усім іншим населенням. Але все ж таки ці фіктивні привілеї не дають імпульсу до організації планомірної боротьби, вони роблять прориви в єдиному робітничому фронті.

Нарешті селянство!

Селянство дійсно є сила велика і могутня. Але в історії революції селянство завжди відігравало лише пасивну роль. Індивідуалістично по натурі селянство мало надається на організовані виступи. Це стихія. Вона здібна на спорадичні вибухи, на повстання. Воно не здібно повести організованої боротьби і воно не здібно, в сучасних умовах, перемогти супротивника, за яким стоїть вся сила урядового апарату, міліція, ГПУ, армія.

Так що в оцінці тих суспільних сил, які організовано могли б виступити проти більшовицької влади, ми приходимо до песимістичних висновків.

Правда, і сама комуністична партія знаходиться в процесі розкладу і ослаблення. Не можна на протязі 12 років тримати нерви напруженими, весь час ставити собі «ударні» завдання, весь час жити в стані війни. Для комуністичної маси, для тих, хто творив «октябрь», роки 1918-21 були роками найвищого напруження всіх сил. Вони вірили, що вони прийшли зруйнувати «старий світ» і на руїнах його побудувати нове життя. В цій боротьбі багато було віри і багато було запалу. Віри в першу чергу в світову революцію, віри в те, що на допомогу їм, піонерам комунізму у відсталій, бідній, зруйнованій східній країні, придуть залізні фаланги західно-європейського пролетаріату. «Адже наукові досліді світових теоретичних перебудови людства накреслили: перебудова можлива при умові світового захоплення. А в нас же Азія. Чому мовчить Європа?.. Самі не втримасмося ніколи. Адже у нас вся індустрія лежить хвора, поштована... Чому вона мовчить? Невже бар'єр Польщі і Галичини тому завважає?»

Ось спалахнуло на Угорщині, вдарило веселою блискавицею по перних сподіваннях... тай знов залякло... Реакція здушила...

В ці сусідні краї зліталася вся реакція... Вона готувала новий шаленіший наступ... А Європа мовчить...

Так малює совітський письменник настрої тих рядових комуністів, що вірили і чекали допомоги Європи. Надії ці завели. «Світове захоплення не прийшло». Доводиться обмежуватися «соціалізмом в одній країні». А як це приймають ті зав'язі, ті що вірили і чекали, про це найліпше свідчить поема одного з найліпших поетів сучасної України Фальковського «Пожарище».

Совітський критик так каже про цю поему: «Адже ж «Пожарище», як художній образ, пристосований до революції, до цього великого соціального

акту, є прихованою аргументацією супроти неї. На мові логіки, тоб то, як одвіяти емоційно художні прикраси, цей образ, ця аргументація може тільки так скерувати свідомість: кінцевий результат революції — пожарище, руїна, безнадійність». (Яків Савченко). «Мертве і живе в українській поезії» «Життя і революція» кн. I. 1929 р. ст. 136).

Тяжке похмілля після чаду революції прийшло до тих найліпших, ідейних. Жадними новими гаслами, жадними новими ударними завданнями їх вже не привабиш. На місце їхнє висунулись гірші, кар'єристи, хабарники, п'яниці, що готові служити кожній владі.

Така зневіра, таке розчарування серед «партійців» приводить навіть до того, що для виконання ріжких чергових завдань партії, особливо на селі, притягаються люде сторонні партії, так зв. «безпартійний актив», що за командировочні і добові готові робити все, що їм накажуть.

Крім цих часто психологічних моментів, розклад компартії виявляється в тих «ухилах», про які вже була мова і в тих «чистках», що періодично переводяться по совітських установах. Про це свідчить і небувале і невідповідне по його персональних якостях збільшення ролі Сталіна, що тепер став майже одноособовим диктатором совітського союзу. Але таке ослаблення керуючої групи свідчить лише про те, що в останню рішучу хвилину вона не знайде сама в собі стільки відпорности, щоби протистати ворожим їй силам.

Яка ж це буде остання рішуча хвилина?

5. К а т а с т р о ф а.

«Исчезни в пространство,

Исчезни

Росія, Росія моя!»

Такі думки, а як що не думки, то неясні передчуття були не лише у істеричних поетів удущливого грізного початку ХХ століття. Страх кінця, катастрофи, небувалого потрясення, що змете до решти горделиву будову великої держави, спостерігається у тих найліпших, найрозумніших російських людей, що посідають даром заглядати в майбутнє.

«І мглою бед неотразимых

Грядущій день заволочю»,

з тоскою казав Вл. Соловьев. Мережковський, а особливо Розанов, ясно відчували цю неминучість краху, кінця так зв. петербургського періоду російської історії, періоду великодержавности, періоду захоплення і підбиття інших народів.

Не тільки поетів, не тільки філософів мучили подібні передчуття. Вони заходили в душу і державних мужів.

«Як майже всі найрозумніші державні мужі імператорської Росії від Петра і Безбородка до Валуєва і Вітте, Воронцов-Дашков, був очевидно в глибині душі переконаний, що все будується на піску і все піде прахом». (Алданов. «Сталін». «Посл. Нов». 2463).

І перший удар великого землетрусу — це був 1917 рік. Революція березня 1917 року була справжньою катастрофою, анархією державного корабля імператорської Росії. Тому «велика і безкровна» і пройшла так легко, без спротиву зі сторони прихильників старого режиму. Бо, як це гонорювалося в численних відозвах, прокламаціях, навіть наказах по війську, «старий, насильовий прогнивший строй рухнуло».

Рухнуло, завалився будинок, що його будували на піску. Надто велика була диспропорція між розмірами цього будинку, тими завданнями, що він мав би виконувати, з одного боку і тими внутрішніми зв'язками, які мали підтримувати його як одну цілість — з другого.

Примхою долі судилося большевикам, вічним революціонерам, інтернаціоналістам, наново відбудувати те, що завалилося. Вони це виконали досконала. В тих умовах, при тих обставинах більшого не можна було

зробити. Вони схоронили Росію від остаточного розвалу, правда, страшною ціною. Вони за борт викинули всі ті зв'язки, що з'єднували досі в примусовий спосіб окремі частини колишньої російської держави. Вони придумали нові зв'язки — замість єдиного руського народу — інтернаціонал, замість єдиної руської культури — культуру пролетарську, замість самодержавія — владу совітів.

Але і це далось не легко. Моря крові це коштувало і коли все ж большевизм, як влада всеросійська, переміг, то він мусів піти на далекосяглі уступки. По за тим, що придумані були нові форми кайданів, бо зі старими вже не можна було піти до усвідомивших себе національно і державно народів, відкинуто було навіть ім'я Росія — його замінив безличний ССРС.

Щоби якимось закріпитися політично і економічно, пішли на зустріч (в певних межах) культурним стремлінням поневолених народів. Не мусимо цього хотати, мусимо це визнати відверто. Лише помильно було б віднести ці досягнення на рахунок большевиків. Вони осягнуті в наслідок того, що і большевикам, було не під силу боротися зі стихійним стремлінням пробуджених до самостійности народів.

Будинок залишився, але і пісок, що на ньому вибудований цей будинок залишився той самий.

І коли ми розцінюємо «перспективи кінця», то ми мусимо мати завжди на увазі: цей кінець наближається з двох боків. Занепадає, вичерпується політична диктатура купки соціальних експериментаторів, що гонять цілу країну до економічної катастрофи. Розвиваються, наростають, міцнішають відосередні сили пробуджених до самостійного життя народів Сходу Європи. Зростає опозиція до влади цілого населення ССРС. Але тим більш зростає ця опозиція там, де ця влада виявляється, як влада чуженаціональна, як влада московських комуністів.

І коли ми прийємо це під увагу, і коли згадаємо те, що ми говорили в самому початку наших нарисів про близькість кінця большевизму, то єдиною ймовірною можливістю цього кінця є катастрофа, розвал ССРС, а разом з ним і того, що ховається за цією назвою — розвал Росії.

Велике державне тіло Світового Союзу тримається лише єдиною комуністичною партією большевиків, її ідеологією, її програмою соціалістичного будівництва. Крах большевизму — це крах останнього кільця, що з'єднує в єдине ціле народи колишньої Російської імперії.

Місце большевиків не зможуть заступити які б інші сили — їх нема в самій Росії, і не зможуть вони, як би і з'явилися, принести щось нове, що допомогло б їм знову підпорядкувати собі недержавні колись народи Сходу Європи. Неминуче почнеться анархія* — почнеться вона, як в наслідок відсутности тих організованих сил суспільних, так і в наслідок виявлення відосередніх стремлінь, які ще ледве, ледве тримає в своїх ланцюгах большевизм.

Цієї прийдешньої анархії і хаосу справедливо жахаються російські антибольшевицькі кола емігрантські. І Керенський, і Абрамович, і Милоков в один голос застерігають проти такої можливости. Вони її припускають, але вони її не хотять, бо це означатиме, як вірно каже Керенський, «остаточний кінець Росії».

Нас не лякає подібна перспектива. Навпаки лише вона допоможе нам знову вийти на широкий шлях творення власної державности.

В и с н о в к и .

Наші перспективи визвольної боротьби українського народу тісно пов'язані з цілим комплексом обставин і подій, що мають прийти на Сході Європи. Тому я і розглядав перспективи кінця большевизму, беручи його, як явище сутомосковське, але від долі якого залежить дальніша доля чини недолі нашого народу.

Виходячи з того, що на сьогодні ССРС — це є єдиний державний організм, я розглядав всі можливості кінця в масштабі цілосоюзному. Мої

висновки оптимістичні — що-до виглядів нашої визвольної боротьби, що-до звільнення нашого народу від московських лабетів (однаково чи большевицьких чи яких будь інших). Можливо, що до цілого мого викладу привніс я певні цілеві установки, певні, як німці кажуть *Werbuepteile*.

Я не боюсь подібних закидів. Бо політичні прогнози — лише тоді і мають діючу ціну, коли вони побудовані на певних встановлених «цінностних оцінках», на певному означеному ставленні автора, до тих фактів і явищ які він розглядає.

Що до оптимізму, то тут мушу поставити одне застереження.

Катастрофа держави совітів, що з неминучістю має прийти в майбутньому — вона дійсно — «розкус кайдани» нашому народові. Але стан катастрофи несе в собою анархію, розвиток антидержавних сил і стремління. Анархія ця безумовно захлисне і нашу батьківщину. Бо і там нема на сьогодні тих організованих суспільних сил, які відразу могли б перейти керму правління в свої руки. Вони з'являться, але по-перше настане, очевидно, певний переходовий період — і тому треба стреміти, щоб цей період був, як найкоротший.

По друге — треба стреміти до того, щоби такі організовані сили з'явилися, треба поставити свідому мету, треба висовувати організовуючі гасла.

Очевидним є, що велика праця стоїть в цьому відношенні і перед емігранцією. І тим більшим є значіння існування на еміграції законного уряду У.Н.Р., що має стати осередком тих суспільних сил, які мусять бути організовані в хаосі анархії і боротьби. Тут не місце говорити про ближчі і дальші завдання. Тут лише хочу ствердити і підкреслити, що оптимізм мій не тільки не виключає як найбільшої активності, а навпаки, він має до такої активності закликати.

Бо оптимізм є необхідний для кожної праці, тим більше праці політичної. Бо лише оптимізм, сполучений з вірою в ліпше майбутнє, є творчою будівничою силою в житті.

Але оптимізм і віра не є проповіддю історичного фанатизму. Якраз навпаки. Посилаюся тут на авторитет того, чия діяльність весь час проходила під знаком бадьорого оптимізму і світлої віри в майбутнє і що на схилі днів своїх своєї заповітної мети досягнув:

«З того, що про нас і цілий світ підкується Провідіння, не впливає фаталізм нечинності, лише оптимізм синергізму, суворий наказ про працю, працю для ідеї. Лише тоді можемо чекати на так зв. щасливі випадки, сподіватися тієї внутрішньої логіки життя і історії та покладатися на поміч Божу». (Масарик. 1925. стор. 388).

Здається вся безнадійність починає відчуватися і самими большевиками. Як грім серед ясного неба, на тлі оптимістичних заяв совітської преси з'явилася в усіх совітських газетах 1,2,3 березня стаття Сталіна «Запоморочення від успіхів», присвячена колективізації сільського господарства. Слідом з цим європейська преса 15 і 16 березня надрукувала передану совітською телеграфічною агенцією постанову ЦК компартії. Думки, що лежать в основі статті Сталіна і постанови ЦК тотожні. Рекомендується не захоплюватися успіхами колективізації, а тому не форсувати її примусовими способами, звертаючи головну увагу на господарське налагодження вже існуючих колгоспів. Зазначається нераціональність заведення в теперішніх умовах в ширших розмірах с.-г. комун і, як більш бажана форма колгоспу, на разі рекомендується с.-г. артіль. Встановлюється обмеження у успішльненні худоби лише на робочу худобу. Вважається можливим допускати на певних умовах до колгоспів куркулів, на певних умовах визнається можливим існування вільного торгу. Нарешті вважається можливим ослабити кампанію по ліквідації церков.

Все це означає серйозну зміну в теперішній господарській політиці большевиків. До обговорення її в зв'язку з тим, як вона буде переводитися на практиці нам очевидно ще доведеться вернутися.

Є. Гловінський

Читач на сов. Україні*).

В 1928 р. Український Науковий Інститут Книгознавства (скорочено УНІК) в Києві перевів обслідування бібліотек у всеукраїнськiм маштабі. Історія цього обслідування варта того, щоб коротенько зупинитися тут на ній, бо вона яскраво ілюструє ті тертя, які існують між окремими відомствами, що керують бібліотечною справою на сов. Україні.

Першим завданням УНІК'у було зібрати адреси всіх бібліотек УССР. Після встановлення цих адрес УНІК мав розіслати анкету всім бібліотекам безпосереднє.

Ще в листопаді 1926 року спеціальна комісія при УНІК-ові розпочала листування з окремими відомствами в справі збірки адресів бібліотек.

Списки бібліотек політосвітнього характеру вдалося зібрати від округових політосвітів на початку квітня 1927 року.

Про те, як поставилися до цієї справи округові політосвіти, розповідає К. Довгаль в статті «Матеріали до всеукраїнського обслідування бібліотек 1927-28 року». «Більшість ОкрПО, надсилаючи списки, обмежилися відомостями про бібліотеки, що є в самому окружному центрі й бібліотеки районні, нижче — до хат-читалень і сельбудів — не спускаючися. Інші знову, щоб не завдавати собі великого клопоту, надіслали списки всіх залюднених пунктів округи (мовляв — коли село є, то й хата-читальня є, а в хаті-читальні й бібліотека знайдеться). Такі округи могли вразити невтаємниченого кореспондента нечувано-буїним розвитком бібліотечної сітки (Гуманська округа — 370 самих тільки сільських бібліотек, Дніпропетровська — 605 бібліотек, Шевченківська — 519 бібліотек і т. д.). Ця різноманітність відомостей, від ОкрПО одержаних, не могла не позначитися на ході самогo обслідування — і чимало знецінила його наслідки» (ст. 38).

Ще гірше стояла справа з обслідуванням профспілчанських бібліотек.

Всеукраїнська Рада професійних спілок спсчатку розіслала обіжницю усім профспілчанським бібліотекам з заборонаю заповнювати анкету УНІК-у, а потім в додатковому обіжнику дала пояснення, що бібліотеки можуть взяти участь в цій анкеті з доброї волі. Зрозуміло, що багато округових професійних рад цілком відмовилися провести обслідування своїх бібліотек. Як можна було передбачати, обслідування профспілчанських бібліотек було засуджено на провал завдяки тій непевній лінії, яку виявила Всеукраїнська Рада проф. спілок в цій справі.

Що-до шкільних бібліотек, то тут справа стояла краще тому, що УНІК міг використати друкований матеріал — списки інститутів, технікумів, робфахів, професійних шкіл і курсів.

Слід також вказати, що комісія при УНІК'ові звернулася до Укрнауки по списках наукових бібліотек, але цього списку комісія не дістала.

Не стану переповідати тут історію складання самої анкети, вкажу лише на те, що народній комісаріят освіти скликав був спеціальну нараду у цій справі, у наслідок чого було запропоновано УНІК'ові внести деякі зміни в проєкт анкети, — між иншим, вставити питання про партійність бібліотечного персоналу.

Всього було розіслано 12.615 анкет, а одержано було на I. VIII. 1928 р. 2.922 анкети, себ-то 23,2 відс. За типами бібліотек одержані анкети розподіляються так:

*) Матеріалом для статті послужила книжка «Бібліотека і читач на Україні» Труды Інституту Книгознавства в Києві. т. II. Київ. 1930. 241 стр. 3 кар. 25 коп.

Бібліотеки при сільбудах, хатах-читальнях і сільських	
трудшколах	2.351
Бібліотеки міські — політосвітні та державні	33
Бібліотеки профспілчанські робітничі	243
Бібліотеки при ВИШ'ах (Вищих Школах)	86
Бібліотеки при профшколах	75
Бібліотеки при міських трудшколах	59
Бібліотеки при залізничних трудшколах	29
Інших	46

Р а з о м ————— 2.922.

Отже, як бачимо, анкета мала не дуже великий успіх. Причин було багато, як свідчить К. Довгаль, — і «найперша з них — це неуважне й формальне ставлення до обслідування тих установ, що мали сприяти проведенню його на місцях» (ст. 58). Все ж і ця анкета дає деякий матеріял для вивчення бібліотечної справи на сов. Україні, а тому дозволю собі навести тут головніші дані цієї анкети.

Почну з округових бібліотек:

З 22-х округових бібліотек, що подали про себе відомості, тільки 2 бібліотеки не беруть платні, 19 — є платні, а одна бібліотека (Роменська) не дала відповіді на це питання. Таким чином в соціалістичній державі населення що-до користування бібліотекою знаходиться в гірших умовах, ніж населення буржуазних країн, як Німеччина, Чехословаччина й ин.

В 21 округових бібліотеках було 142 бібліотекарів, з них лише 7 партійців та 6 комсомольців.

В 22 округових бібліотеках налічувалося 1.240.181 книжок, при чому в 13 бібліотеках мається фонд частково непорядкованої літератури. Особливо, великий фонд непорядкованого книжого майна знаходиться в Дніпропетровській бібліотеці (існує з 1887 р.), а саме з 177.257 книжок непорядковано 157.737.

З 485.577 книжок розподілених за мовою, на українську літературу припадає лише біля 9 відс., на російську — 83 відс.

На великий жаль, в анкеті мало знаходимо відомостей про те, оскільки відповідає книжний склад бібліотеки фактичному попиту. Все ж маємо декілька відповідей. Так, Бердичеська округова бібліотека пише: «Книжний склад бібліотеки не цілком відповідає фактичному попиту. Попит на художню літературу та 5-6 відділи (себ-то точні й прикладні науки) не повністю задовольняється. Це пояснюється неправильним укомплектуванням відділів (спадщина за часів громад. війни та військ. комунізму, а також років 22, 23 та 24, коли переважно поповнювали бібліотеку книжками III відділу (соціологією) майже, не звертаючи на поповнення інших відділів); 2) відсутність коштів на придбання нової літератури».

Білоцерковська центральна бібліотека одверто пише: «Книжок, якими ніхто не користується, є багато, але це книжки, які придбано в 20-23 році». «Характерне явище за останні два роки — це зниження інтересу до соц.-економічного циклу. Більше інтересу виявляє читач до красивого письменства перекладного. Попит на літературу українську протягом 26-27 року значно збільшився, але це пояснюється українізацією».

Старобільська округова бібліотека пише: «Росте зацікавленість українською літературою».

В округових бібліотеках найбільше читають таких українських письменників: Винниченка, Коцюбинського, Франка, Грінченка, Нечуя-Левицького, П. Мирного, Хвильового, Тичину, Сосюру та ин.

Переходжу тепер до профспілчанських бібліотек. В 227 профспілчанських бібліотеках, що подали відомості про книжне майно, налічувалося 620.767 томів. З 555.060 книжок, розподілених за мовою, українською мовою було лише 12,5 відс., тоді, як російською — 85,5 відс.

Д. Балака, автор статті «Профспілчанські бібліотеки за матеріялами УНК'у» звів до купи інтереси читачів по окремих професійних спілках.

Так у спілці будівельників читачівські інтереси подалися в бік крас-

лого письменства та прикладних наук. Книжок соціальних наук читають мало».

В бібліотеках радторгслужбовців «російські та перекладні романи стоять нарівні, українську літературу читають мало й більш для іспитів з української мови, як зазначається в анкетах».

По бібліотеках робітників освіти — «читачівські інтереси: педагогіка, точні знання, красне письменство. Читання книжок з соц. наук обмежене політграмотою (суспільствознавством). Противно тому, що бачимо по бібліотеках інших спілок, роб. освіти звертають велику увагу на українське красне письменство».

По бібліотеках спілки гірників «українську й російську літературу читають майже однаково».

В бібліотеках металістів — «попит великий на книжки з красною письменства та з прикладних наук. Книжок з соціальних та точних наук майже не читали».

Нарешті «у залізничників інтереси читачівські: прикладні науки, красне письменство. Попит на книжки з соціальних і точних наук значно менший, як на зазначені вище дві категорії книжок».

Скажу ще де-кілька слів про бібліотеки професійних шкіл.

З 66 бібліотек профшкіл, які подали відомості про склад книжок за мовою, в 53 бібліотеках більше книжок російських, ніж українських, і лише в 9 бібліотеках більше українських книжок, ніж російських.

На питання, чи задовольняє бібліотека попит читачів, знаходимо такі відповіді: «Попит читачів бібліотека не може задовольнити на українську літературу, а саме: 1) Франка «Захар Беркут», «Боа-констриктор», «Малій Мирон», «Борислав сміється»; Коцюбинського — «В путях шайтана», «Для загального добра»; Винниченка — «Босюк»; Котляревського — «Енеїда»; Мирного — «Хіба ревути воли, як ясла повні» (1-ша проф. тех. школа, Бобринець, Зінов'ївської округи).

«Читачі в більшості учні, цікавляться українською літературою, якої в нас дуже мало» (с.-г. школа, м. Златопіль, Шевченк. округи).

Такі найголовніші дані виявила анкета, що перевів УНІК в 1928 р.

Але, крім того, УНІК перевів за допомогою своїх 45 бібліотечних кореспондентів обслідування попиту читачів на Україні. Нас розуміється більш за все цікавить попит читачів на українську літературу. Як свідчать матеріали цього обслідування, перше місце в попиті посідає Винниченко. Далі йдуть українські класики. «Нове українське красне письменство, сучасні українські пролетарські письменники попиту не мають» (139 ст.). Теж обслідування показало, що «найгірше задовольняється попит на українське красне письменство», а саме попит на цю літературу не задовольняється в розмірі 34 відс. (ст. 138). Цікавий матеріал з цього таки питання подає обслідування УНІК'а 22-х бібліотек в Києві та 12 районних бібліотек в Київській окрузі.

Найбільший попит на українську літературу помічається серед учнів. Дуже незначний попит серед робітничої та комсомольської молоді. Читачі-жінки дають найвищий відсоток попиту на українську книжку. Наведу пояснення цього явища, що знаходимо в статті П. Фрідьової «Читач Київських політосвітніх бібліотек в 1926-27 р.».

«Багато жінок-робітниць прийшли до міста з села і зв'язку з селом не порвали. Українська мова для них є рідна мова; природно, що й вимагають вони книжок цією мовою писаних. Що ж до інших жінок, то в них вищий проти чоловіків попит на українську книжку можна пояснити активнішим ставленням їх до українізації в зв'язку з тим, що в багатьох з них висока кваліфікація, й незнання мови може спричинитися до звільнення їх з посади. З другого боку, таке явище можна пояснити ще й тим, що серед жінок більше безробіття, багато серед них прагнуть дістати заробіток, а активність щодо українізації збільшує надію на вихід зі стану безробіття» (ст. 182).

Як би там не було, помічене явище є дуже радісне, бо жінка, що читається в українській літературі, прищепить ту ж любов і в своїх дітях.

Що-до характеру попиту на українську літературу, то попит цей йде більше в бік українських класиків, ніж сучасної української літератури.

Автор пояснює це трьома моментами: «по-перше, українські класики стали приступні масовому читачеві тільки після революції, і читачівська маса за 10 років ще не засвоїла їх; по-друге, нова українська література ще не досить багато дала солідної літератури (грубих романів), а читача найбільше приваблює солідна книжка, — мініатюри його не задовольняють; по-третє, читання української белетристики великою мірою зв'язане з українізацією, для якої потрібне знання історії української літератури в її кращих класичних зразках».

Нема чого докладно доводити тут, оскільки це пояснення є мало переконуючим. Хіба для переходу до читання сучасної літератури є обов'язкова наперед лектура класиків? Хіба серед творів українських класиків багато маємо грубих романів? Хіба «українізація» на сов. Україні не вимагає перш за все ознайомлення з сучасною пролетарською літературою?

Мені здається, що автор сам знайшов правдиву причину — це солідність українських класиків, тільки автор чомусь важить цю солідність не змістом і взагалі якістю їх творів, а кількістю сторінок. Очевидячки, читач української літератури має інший масштаб для оцінки цієї літератури.

Зі всього поданого тут матеріялу, на мій погляд, можна зробити два висновки:

1) книжний склад бібліотек на сов. Україні не відповідає інтересам читачів;

2) попит на українську літературу свідчить про здоровий смак її споживача.

Ст. Сірополько.

З українського мистецького життя в Парижі.

Париж, що являється світовим центром мистецького життя і що притягає до себе мистців всіх країн, всіх шкіл, вбірає також і українські мистецькі сили, які, що далі, то в більшій кількості наїжджають сюди. Серед них — прибув до Парижу вже кілька місяців тому і молодий український скульптор п. Сергій Литвиненко, що набув собі вже заслуженої слави в Кракові, де він блискуче закінчив художні студії.

Читальники вже знайомі із зразком його творчости — проектом пам'ятника полеглим в таборі в Домб'ю. Кліше з цього проекту С. Литвиненка ми наводили в ч. 51-2 з 22. XII 1929 року.

З властивою йому працьовитістю і упертістю С. Литвиненко продовжує творити і в Парижі. За короткий час з-під його різця виходить кілька річей не аби-якої вартости мистецької. Кільки етюдів, повних руху і експресії, група «Мазепа», кілька бюстів, — звертають увагу на

С. Литвиненко в своєму ательє в Парижі.

талант молодого скульптора і дозволяють чекати від нього в будучому значного вкладу саме в ту галузь української штуки, яка у нас є найбіднішою і найменш досі знайшла собі виразу національного.

Його барельєф С. Петлюри, прекрасно зроблений, що живо віддає риси нашого вождя, який він подарував Бібліотеці імені С. Петлюри в Парижі, одмічаємо окремо. Відбитку з нього маємо умістити в числі, присвяченому пам'яті Головного Отамана в роковини його трагічної смерті.

Після Парижу С. Литвиненко задумує зробити подорож до Італії, що являється для кожного скульптора і маляра вимріяним царством краси і натхнення.

Відмічаючи багатонадійну молоду творчість п. Литвиненка, бажаємо йому з його подорожі великої користі, а українському мистецтву творів, яких воно в праві вимагати від усіх своїх талановитих дітей.

І. Заташанський.

Україньська Громада в Новім Саді в Югославії.

Мій приїзд на «Соловки» *).

12 годин ночі. Потяг в останнє шарпнувся і, випускаючи разом з парою довгий крик, раптово завмер. В арештанських вагонах здійнялася метушня. Стурбовані лица засланців з цікавістю заглядали проз віконні ґрати, гарячково пакуючи свої убогі лахи. В кожного в голові маячили одна і та ж думка: що чекає в майбутньому, чи дочекає знову їхати цим потягом, але в другий бік?

Повз вікна, поспішаючи, проходили зігнуті, обдерті постаті засланців з обличчям, яке нагадує по кольору своєму копчону тараню... Майнула сухенька постать старенького батюшки, в порижлій скуф'їці, з сивою козячою борідкою, одягнутого поверх подертого підрясника в коротенький сірий арештанський бушлат, і ця виснажена фігура о. Михайла Смеречинського, як я потім дсвідався, батюшки з Винничини, до смішного нагадувала жіночу постать. Поміж згуртованих біля вікон засланців почувся сміх, але смішно не було, а о. Михайло кинув на нас кілька полохливих сумних поглядів і засеменив хайливо лаптями в напрямку до дерев'яної будівлі продуктового складу, де він був за сторожа.

Часто після того, виходячи на роботу, я зустрічав о. Михайла і всякий раз, дивлючися на його вже не смішне убрання, бо всі ми мали вигляд не ліпший, згадував перше вражіння по моїм приїзді на Попів

*) Див. «Гризуб» ч. ч. 12 (220) і 13 (221).

Острів. З одного боку нашого потягу виглядали будови станції, а з другого багато складів, біля котрих копошилися десятки засланців, перетрущуючи і розбиваючи грудки заввілої муки та пшона, а недалеко на горбку стояв з рушницею вартовий, який наглядав за працею.

За кілька годин з наказу старшого по конвою ми почали виходити з вагонів і шнуруватися по чотири в ряд повз потяг і незабаром під крик і лайку москалів рушили шляхом понад воду, яка розділяла смугою в метрів 400 острів від суші. Дорога встеляна (тросом) кряжами сосни, сюркала на нас густим болотом і під вагою кількох сотень тіл угиналася, неначе гумова.

Зупинилися перед дротами табору. Крізь дроти виглядало на нас кільканадцять цікавих облич дозорців з засланців, різних рангів. Розчинилися ворота і перед очима встав неначе вимерлий табор, бо під час прибуття нових партій, всі засланці замикаються в бараках. По вулицях та провулках снували, як хорти, дозорці, а взводні чатували біля дверей бараків. Біля воріт стояв вартовий комендант Кунцін, а біля нього з револьвером на пасі староста табору засланець Гончаров. Вартовий ротний дозорець вигукував: «первая, вторая» і т. д., а ми вслід за цими вигуками, рядами вступали в табор, конвой залишався за дротами табору, йому не дозволялося входити в середину, oprіч начальника конвою.

По мірі того, як засланці вступали в середину табору, на нас накидалися все нові і нові валки дозорців переважно взводних, котрі з криком і бійкою підрівнювали ряди, забороняли балакати, оглядатися, навіть рухатися. Маленьким кроком ми пройшли головну вулицю і спинилися на другім кінці табору на площі. Почався облік прибулих. Начальник конвою, котрий привіз нас сюди, вичитував голосно по книжці прізвища, а кожний з прибулих мусів відповідати ім'я, по батькові і перебігати на другий кінець площі поміж два ряди дозорців, які заохочували засланців, аби скоріше бігали кукаками в спину, а то і ногами. По закінченню перевірки оден з ротних дозорців запитав чи маються скарги на конвой. Якийсь бідолаха озвався «маю», але зараз ще його оклик заглушено було сильним ударом по вуху, і перелякані засланці поспішили гукнути «скарг нема».

За час перевірки-обліку, прийшов невеличкий відділ зовнішньої охорони, провадити трус наших річей, а за ними надійшов начальник відділу зовнішньої охорони з командиром роти, набірати в охорону поповнення. Обличчя їх здалися мені дуже знайомими. Трусили наші речі, головним чином шукали грошей, документів і географічних карт, по трусі речі нам не віддавалися, а зносилися в одну велику купу. По трусі почалося сортування нашої партії—службовці ГПУ, розшуку, міліції, червоної армії, б. члені комуністичної партії, виходили і ставали окремими валками, були викликані службовці флоти водяної і старої царської армії і накінець вояки бідогвардейських і петлюрівського військ.

Я вийшов і став збоку, а за мною потягнулося ще чоловік понад тридцять — б. повстанців т. ин. Начальник відділу в купі з командиром роти розпитали нас, хто в якій частині служив, коли вийшов з армії

І т.и. Аж по кількох днях я довідався, що начальник відділу сам бувший сотник армії УНР по прізвищу Науменко Михайло, а командир роти хорунжий Ақсенов. Довідавшись про моє прізвище Науменко дуже прихильно віднісся до мене і на відході сказав: «я з вашим братом колись служив в однім полку».

Ця зустріч на заслання з начальником охорони могла мені принести багато полегшень в майбутньому і зробити моє існування більш менш можливим, як би не випадок, який зі мною трапився, перевернувши все в інший бік. По відході вищого начальства пустився дощ із снігом, який проймав тіло їдкими холодом і примушував вистукувати зубами козачка. Потомлені далекою дорогою, тіснотою в «собаких ящиках» — вагонах, відсутністю гарячої страви, ми ледве стояли на ногах і з насолодою поглядали на барак, міркуючи незабаром відпочити. В годині 5 пополудні до нас підійшов невеличкий риженький жидок з трьома нашивками на рукаві по прізвищу Шнейдер, або як ще його прозивали «Шершунь» (б. помішник начальника московського розшуку). Шнейдер повідомив нас, що він є інструктор по вишколенню новоприбулих партій і прийшов сюди з метою провадити з нами навчання. Починаючи з самої довгої лайки, оповів нам, що ми є в лагерьх особого призначення, де наше життя ставиться в ніщо, до чого ми мусимо призвичаїтися. Довго балакав, переплітаючи вирази самою добірною лайкою, смакуючи кидав слово за словом, густо скроплюючи слюною, яка летіла з його чорного беззубого писка. Часто підскакував до тих, що порушували тишу, кашляючи чи рухаючися, і бив по обличчю. Нарешті почалося навчання, яке полягало в тому, що мусіли повертатися направо, наліво, кругом і відповідати на вітання «здра», при чім, коли кепсько відповідали, примушував бігати що найменше по півгодини.

Через 2 години такої муштри на плацу біля річей вже лежало більше, як 50 чоловік без пам'яті. Підчас такої екекуції, я, відчуваючи, що більше бігти не могу, вийшов із строю. Підскачав червоний жидок і на мою відповідь, що не маю сили бігати, підвів руку з метою вдарити по обличчю, але не діставши, бо я високий, сунув мені знизу кулаком в підборіддя. В туж хвилину не пам'ятаючи себе, я що було сили угрів його кулаком по голові і жидок, як сніп, під регіт і оплески засланців, упав на землю. На мене ж навалилося з десяток дозорців і поваливши на землю хотіли бити. Чи били? Не могу сказати, бо нервовий припадок відібрав у мене пам'ять. Розказували потім, що бити себе не дав; надійшов в той час староста табору Гончаров, який чув мою розмову з Науменком, сказав, аби Шнейдер про цей випадок написав рапорта.

Прийшовши до пам'яті я зобачив себе лежачим під купою річей. Партія, з якою я приїхав, бігала, повертаючися наліво, направо і через невеликі павзи гукала «здра». Було коло 10 год. вечора. За кільки хвилин після того, як я повернувся до пам'яті, на площу принесли кільки великих столів, прийшло душ 50 писарів і почалася реєстрація, а в 11 год. ми вже носили з над моря пісок і засипали болота, про їжу і сон ніхто нам не згадував, хоч минула вже доба з часу нашого прибуття. Дозорці примушували набірати на носилки побільше піску,

а малонавантаженим вивертали серед дороги і примушували повертатися за новим. Вже аж о годині 5 по полудні продзвонили нам шабаш і ми поплелися на голий плац, де ставали в чергу і отримували 400 гр. хліба і по невеличкому черпакові густого пшоняного супу. Посуду не було ніякого, бо до річей підступити не дозволялося, а тому брали суп в кашкети, поли, папір, чи просто в жмені.

По вечері вишикувалися до перевірки. З бараку вийшли старі мешканці, що прибули поперед нас в кількості 1000 чоловік. Мене здивувало, де могла міститися в такому, порівнюючи невеликим, мешканню така кількість людей, а ще ж наша партія в 1500 чол. Закінчилася перевірка і до бараку ввійшли старі його мешканці, а за ними стали впускати наших. Я увійшов одним з першим і став збоку виглядаючи собі місце.

Барак уявляв з себе півтемне довге помешкання. По середині тягнулися повздож 2 ряди двухповерхових нар, а паралельно, під стінами по одному ряду, теж двоповерхових (барак будувався спеціально для карантину, не так, як усі). З надвору прибували все нові й нові валки засланців, які, скакаючи через голови других, забивали верх і низ нар, як оселедцями бочку, сиділи оцин на другому, інші лізли під нари, як в темні зв'язчі логовища, всі проходи були натиснені людьми, з надвору ще прибували.

Зрештою з лівого боку під стіною нари не витримали, нижній поверх, відірвавшись від стовців, навантажений сотнями людей, ліг на тих, що знаходилися під нарами... Нелюдські крики розляглися по бараку і заморозили кров в жилах. По хвилині з під піднятих нар виглядала куча кривавого м'яса з кількох десятків чоловік.

На другий день вранці, не вмиваючися і не ївши, бо води не було, а хліб з'їли ще вчора, пішли ми на роботу, відбувши попередю перевірку, частина пішла знову до піску, частина на море тягнути кряжі, я поїхав на морську пристань до нагрузки пароплаву «Гліба Бокого», що прибув з Соловецького острову за продуктами. В пристані ще стояла велика порожня баржа «Клара». Дочікувалася з командирок велика партія хворих.

Незабаром від станції рівний шлях вкрився людьми, які на колінах, на спині, на животі рачкували в напрямку до пристані. Страшно було дивитися особливо для нас новичків, на цих бувших людей запущених, вкритих страшними гноянками. Ноги у всіх, від праці в болоті, пороспухали і уявляли сині колоди, вкриті гноем. На пристані ми мусіли нещасних носити на баржу і складати в ряд. Всіх хворих було 389 чоловік, відправлялися вони на острів «М'який», який для них мусів стати кладовищем. Межи хворими я спіткав своїх земляків — Бруня, Коца і Шевця — студентів Поділля, засланих за агітацію на пів року раніше від мене.

Що години картина за картиною, змальовувалися в уяві Соловецькі концентраційні табори і дійсна мета їх існування. Мені було ясно, що рано чи пізно я мушу тут загинути, коли не знайду джерел до втечі і з того дня невідступна думка безперестанно сверлила мою голову в щуканню шляхів.

С. Пекарчук.

Справа «Спілки визволення України».

Далі допитано 29. III — М. Слабченка, колишнього члена ВУАН, професора Одеського ІНО, с.-д., Т. Слабченка, його сина, секретаря Одеського Наукового Товариства, К. Панченка-Чаленка, педагога; 30. III — Л. Старицьку-Черняхівську, П. Єфремова, професора ІНО, (Катеринослав), Л. Біднову, учительницю звідти-ж, М. Білого, вчителя звідти-ж; 31. III — В. Щепотьєва, професора ІНО (Полтава), П. Близнюка, кооператора, колишнього комісара Центральної Ради (Миколаїв), М. Лагуту, викладача ІНО звідти-ж, Й. Карповича, викладача школи імені Коцюбинського (Чернігів); 1. IV. — В. Отаманівського, колишнього Директора Вінницької Філії Всенародньої Бібліотеки України, М. Кривенюка, наукового співробітника ВУАН, редактора Інституту Української Наукової Мови, В. Шарка, наукового, співробітника ВУАН, редактора того-ж Інституту; 2. IV — К. Туркала, інженера, редактора того-ж Інституту, члена Центральної Ради, В. Дубровського, наукового співробітника ВУАН, редактора Інституту Української Наукової Мови, В. Страшкевича, редактора того-ж Інституту; 3. IV — Холодного, керівника Інституту Української Наукової Мови, А. Болозовича, лектора Київського Кооперативного Інституту; 4. IV — останнього підсудного М. Ботвинівського, кооператора.

«Після закінчення допиту всіх підсудних, — повідомляє «Пролетарська Правда» з 6. IV. ч. 79, — відбулася закрита частина судового засідання». А попереднє число тієї ж газети наводить таке пояснення голови суду Приходька: «Після закінчення допиту підсудних в тих справах, що їх можна було провадити на прилюдному засіданні, суд, на підставі артикулу 20 Кримінального Проц. Кодексу вважає за потрібне далі обговорити питання про зв'язок організації «СВУ» й скремих її членів із дипломатичними та іншими представництвами закордоном, те, що становить державну, дипломатичну таємницю, і тому суд ухвалив це засідання провести при закритих дверях».

Цілком слушно з приводу цієї звістки Діло».(ч.79 з 10. IV) зауважує:

«Як бачимо, то більшовики провадили процес явно так довго, доки вважали це для себе вигідним, коли ж обвинувачені почали виявляти те, що для комуністів не дуже приємне, то вони зробили процес тайним і вже зізнань не можна почути в радіо. Все це є новим доказом, що процес аранжований більшовиками свідомо для скомпромітування українського визвольного руху, що процес відбувається під терором та що в цьому процесі нема ні тини почуття законності, правди й об'єктивності».

Потім оголошено було перерву до 4-ої години 7-го квітня, яку пізніше продовжено до 8-го квітня, як повідомляє та ж газета (ч. 80 з 8. IV). ніби-то «на прохання сторін, в зв'язку з потребою для сторін докладно обізнатися перед дебатами зі всіма матеріалами й стенограмами судового «слідства». Термінології, як бачимо, намагається совітська преса триматися загально прийнятої, вдаючи, що ніби й в тій інсценізації процесу, що його на наказ з Москви впорядили чекисти в харківській опері, неначе в справжньому суді, єсть і «сторони», можливі якісь «дебати».

Справді-ж це не суд, а як справедливо зазначає «Новий Час» (ч. 33 з 24. IV). — «пародія суду». Суд перед яким станули «Визволенці», — пише газета, — не можна назвати інакше, як пародією суду. Треба прислухатися до питань оборонців, щоби зрозуміти увесь ціннізм суду. Оборонці, призначені владою (з уряду), — є властиво побіч державного і громадського прокуратора третіми прокураторами. Їх питання часами більш ціннічні, як прокураторів, і звичайно змагаються до того, щоби «засипати» своїх клієнтів.

«Процесові кромі тисячної безпосередньої публіки прислухуються і тисячі радіо-слухачів. Для того відповідно пристосована і режисерія процесу. Запити суддів, прокураторів і оборонців звичайно націховані ціннізмом і мають на меті викликати спеціальний посмак. Все-таки завдяки гідному становищу де-яких підсудних ідею визволення України червоним режисерам не так легко дається скомпромітувати».

Під час судової розправи прокуратура охоче вдається до читання «зізнань», що їх позаписувало й редагувало ГПУ на попередньому слідстві. І прилюдно виявляється, що там подано не те, що казали підсудні, а те, що вважали потрібним за них сказати «слідчі». Не зважаючи на всі махинації аранжерів процесу, окремі факти такого саме порядку таки пробиваються через радіо на світ. Де-які обвинувачені, коли й признаються до слів, що їх приписує їм «слідство», то заявляють голосно, що це «зізнання» не відповідає тому, що вони в дійсності думають. Наведем один-два випадки.

Радіо-звіт «Діла» (ч. 77 з 6. IV) подає таку ілюстрацію того, яку справжню ціну мають виготовлені в чека, чи-то пак в ГПУ, протоколи. З допиту Холодного:

«Державний обвинувач читає зізнань: «Я не збираюся визволяти України, бо не пора оглядатись назад. «СВУ» може хоче повернути колесо історії».

«Х о л д н и й: Не можу сказати, що я це писав щиро: Визволяти Україну я всеж збирався».

Не трудно догадатися, в яких обставинах провадився допит в ГПУ і чому обвинувачений там відповідав не щиро. Такої власне відповіді від нього вимагали. А там уміють досягти свого: на це надто багатий арсенал засобів у сучасної інквізиції червоної.

На цьому ґрунті трапляються під час судової розправи і неприкриті скандали, які в нівець повертають всяку вірогідність тих «зізнань», що на них в значній мірі побудовано весь акт обвинувачення.

Знову -ж такі радіо-звіт того-ж «Діла» (ч. 74 з 3. IV) наводить таку сцену, що відбулася в суді 31. III під час допиту Карповича.

«Ахматов (прокурор) починає відчитувати зізнання Карповича про автокефальну церкву в російській мові:

«Карпович: Це є виключене, щоби це були мої зізнання, я з першого дня зізнавав по українськи.

«Констернація. Хтось вияснює, що всі зізнання були записані в рос. мові.

«Любченко: Це неважно. А ви їх підписували?»

«Карпович: Щось підписував.

«Зізнання не мої!»

Зайве питання, чому-ж під тим, чого обвинувачений не говорив, стоїть його підпис. Видко, м у с і в підписати, н е м і г не підписати. Не забуваймо, де то діялося. В ГПУ!

Звісно, в звіті офіційному про допит на суді Карповича («Комуніст» ч. 92 з 3. IV) нема навіть ніякісеньського сліду цього прикрого для совіської «юстиції» інциденту.

З такими характерними випадками, що викривають саму суть тієї процедури, що зветься на мові окупантів московських: «слідство» і «суд» дійшов нарешті свого краю, майже через місяць од початку розправи, допит підсудних. Тепер на черзі «дебати сторін». На початку їх намічено промови «громадських обвинувачів» — Любченка, письменника Слісаренка та академіка Соколовського. Чи не пекельний помисел: устами українськими вимагати від московської влади смерти для українських патріотів?!

А щоб полегшити цим «землячкам» їх кайнову роботу, знову з-гори по всьому фронтові дано наказ «совітській громадскості» несамовито гукати: «распни, распни його!» Резолюції одноманітні, на один кшталт», подиктовані чека, знов надходять звідусіль; і большевицькі газети рясно всіяно аншлагами: «ганьба запродавцям світового фашизму», «суворо покарати учасників контр-революційної змови», «суворо покарати вчених агентів світової реакції», «робітники, селяне й трудова інтелігенція вимагають найсуворішої кари!» Понновлення «вимог найсуворішої кари», впоряджене вдруге з наказу ГПУ, мало підготувати ґрунт до промов прокурорів. Вони вже почалися 8-гс квітня. Перші газетні звістки подають таке.

На процесі 45 в Харькові прокурор заявив, що скасована большевицька українська автокефальна церква була «секцією 2-го інтернаціоналу», бо більшість керовників тої церкви були соціялісти. Прокурор ствердив факт знищення пам'ятника Ленінові в Чернігові, а також твердить про масові факти терору проти представників совітської влади, що доконані «Спілкою Визволення України». На лаві підсудних знаходиться тільки незначна частина тої організації. Ті з українських самостійників, що лишилися ще на волі, — як твердить прокурор, — надалі провадять свою чинність з метою одірвати Україну від ССРСР. «Вартовий революції — ГПУ» вживає надзвичайних заходів, щоби задушити гидру українського націоналізму, «яка, як скажений пес, гризе совіти». Прокурор недвозначно признався, що ГПУ винищить українських націоналістів, що працюють закордоном, називаючи при тому прізвища видатних українських діячів, які перебувають на еміграції в Польщі та в Чехії. Коли прокурор сказав, що залізна мітля ГПУ достане і емігрантів, то з галереї роздався вигук: «Зникнуть, як Кутепов». Промова прокурора, що вимагає кари смерти для всіх 45 підсудних і що заповідає терористичні акти проти української еміграції викликала велике вражіння. З другого боку, означає вона дальше переслідування й масові репресії проти української інтелігенції. («Gazeta Polska». ч. 100 з 11. IV).

Червоний терор на Україні.

До редакції надіслані тексти резолюцій-протестів проти червоного терору на Україні, винесені Українською колонією в Скальмержицях та українською колонією в Рейовці в Польщі.

В минулому числі ми подавали вістки про протести проти червоного терору українців в Сполучених Штатах Північної Америки та в Канаді, зв'язані з процесом «Спільки Визволення України». В додаток до попереднього наводимо ще такі подробиці цієї кампанії.

Коли канадійські українці відсилають свої протести проти національних та релігійних переслідувань на Україні до правительств Канади і Великої Британії та до совітського амбасадора в Лондоні, то американські українці нашли собі инший спосіб переказати свої бажання московському правительству. Злучені Держави, як відомо, досі не признали совітського уряду і не мають з ним найменших дипломатичних взаємин. Є одначе в сенаті Злучених Держав один сенатор Називається. цей сенатор Бора, а відзначається тепер тим, що він дуже приязно відноситься до большевиків і вічно старається, аби Злучені Держави признали совітський уряд. Через це Бора має тепер вплив між большевиками і недавно за його інтервенцією мали большевики навіть дарувати життя кільком рабінам, арештованим в Мінську на Білорусі. От цього Бору вибрали й українці за свого посередника і до нього посилають свої протести в обороні арештованих українських культурних працівників. Об'єднання українських національних організацій вислало до нього 4 березня довший лист, в котрім представляє йому справу з українського становища.

В тім самім дусі Український Народній Союз вислав до сен. Бори телеграму.

(«Укр. Голос». ч. 12 з 19. IV).

А ось зміст того листа.

«П а н е!

«Дня 26 лютого подала Есошіейтед Прес слідуочу новинку, надіслану з Харькова, столиці Радянської України:

«Заарештованих 45 контрреволюціонерів обжаловує прокуратор о змідривства численних високих правительственных і комуністичних урядовців, включаючи Сталіна, Каменсва, Ворошилова, Зинов'єва а навіть Леніна, коли він лежав хворий.

«Прокуратор твердить, що головна квартира оцей повстанчої організації була в Києві та що до неї належали Сергій Єфремов, президент Української Академії Наук, бувший премієр Чеховський і Ніковський, бувший міністер для справ заграничних у кабінеті правительства Петлюри».

(Н'ю-Йорк Таймс — Лютий 27. 1930).

В зв'язку з тим подаємо, що професор Сергій Єфремов, — це визначний учений, котрого за заслуги на науковім полі вибрано секретарем Української Академії Наук. Це людина науки, яка з політикою не має нічого спільного. Знову арештований Володимир Чехівський являється організатором Української Автокефальної Православної Церкви, людиною евангельських чеснот і відомим проповідником, котрий останній десяток літ присвятив праці над піднесенням релігійного духа серед потрясеного світовою війною і большевицькою інвазією населення. Третій згаданий арештований це Андрій Ніковський, публіцист, співробітник Академії Наук і редактор українського енциклопедичного словаря.

Всіх тих трьох визначних наукових діячів, а окрім них ще й десятків инших українських учених поставлено тепер під суд як контр-революціонерів. Розправа має відбутися саме на днях. З приводу цього зі всіх земель, де тільки живе український нарід, по-за межами совітів, посипалися тисячі протестів проти большевицького самосуду над українськими ученими.

Такі протести піднесено рівнож і по всіх американських містах, де тільки живуть американські горожани з українського роду.

Український народ переплатив уже большевицьку окупацію мільонами жертв в людях, які погинули з голоду, або по тюрмах. А крім того втратив тисячі культурних робітників, яких вислали по-за межі України, або розстріляно за те, що їх запліднено у протибольшевицькій акції і змаганню до відорвання України від зв'язку з Москвою. Тому не дивно, що український народ побоюється, що теперішні арешти учених закінчатся рівнож розстрілом невинних людей.

До того додаємо, що большевицька влада розв'язала недавно Українську Автокефальну Православну Церкву, а її голову, над гробом столичного, 80-літнього митрополита Василя Липківського запроторила до тюрми разом з іншими єпископами тойж церкви. І тих єпископів судитимуть рівнож як контр-революціонерів.

Оті сумні події змушують нас віднести до Вас, достойний Пане Сенаторе, й просити Вас, щоби Ви були ласкаві з людських і культурних зглядів заінтерпелювати совітський уряд в справі арештованих українських учених і єпископів так, як це Ви інтерпелювали в справі ратування арештованих совітською владою жидівських рабів.

Це є одинокий спосіб, у який ми звідси при допомозі культурної Америки можемо пробувати ратувати життя невинних людей. О ту благородну інтервенцію просить Вас сотні тисяч американських горожан українського роду, яких преставником являється Об'єднання Українських Організацій в Америці.

Остаємо з глибоким поважанням О. Р е в ю к,   предсідатель; Др. Л. М и ш у г а,   секретар.

До цього прохання-протесту прилучуються усі українські організації в Америці й висилають телеграми до сенатора Бори з проханням ратувати невинні жертви большевицько-московської купації. Ам. «Свобода» приносить зміст телеграм із Джерзи Сіті, Нью-Йорку, Філадельфії, Йонкерс, Перт Амбой, Елізабет і др.

(«Час». ч. 448 з 9. IV. 1930).

Друкуємо текст одповіді департаменту закордонних справ Канади на звернення Українського Центрального Комітету Протесту — Українська Ліга в Винніпезі.

Відповідь Канадійського Департаменту Зако-
донних Справ в справі протестів.

Департамент Закодонних Справ

Канада.

До Високоповажного Пана В. Свистуна,
Голови Центрального Комітету Протесту —
Українська Ліга.
Вінніпег, Манітоба.

Отава, 18 березня
1930.

Високоповажний Пане!

Я уповноважений Прем'єр Міністром повідомити Вас про одержання Вашої телеграми в імені Української Ліги від 15 лютого 1930 р., в котрій ви розповідаете про певні умови, які панують на Україні, з проханням до Уряду вмшатися у ці справи з метою допомогти їм.

Мені дано інструкцію зробити дослід в цих справах, про які Ви скар-
житесь. Що до Вашого прохання установити незалежну суверенну Україн-

ську державу, то я смію звернути Вашу увагу на той факт, що в грудні 1929 р. Уряд Його Величності та представники ССРСР обмінялися нотами і кожна з договорючихся сторін зобов'язалася «добросовісно поважати основні права кожної держави управляти своїм власним життям і мати свою власну юрисдикцію».

Це зобов'язання увійшло в силу завдяки бажанню уникнути можливості пропаганди совітських агентів в усіх частинах Домініонів Його Величності.

З пошаною

О. Д. Скельтон.

Товариш Міністра Закорд. Справ.

(«Український Голос», Вінніпег.
26-го березня 1930 р.)

Демонстрація українців в Америці.

В американській українській газеті «Свобода» з дня 17. III. 1930. під заголовком «Українці демонструють проти большевиків» вміщено маленьку замітку про те, що 15. III. в полудне вислали українські національні організації Н'ю-Йорку своїх представників перед Амторг (совітське торговельне представництво), щоб заманіфестувати проти червоного терору на Україні, а зокрема проти переслідувань українських культурних діячів. Демонстранти несли приблизно 50 великих плакатів з відповідними протестаційними написами.

В другій українській газеті, большевицькій, «Українські щоденні вісти» ця подія в статті під заголовком «Робітники розігнали «патріотичну» демонстрацію» висвітлена приблизно так: Група українських «патріотів» зібралась демонструвати перед Амторгом. Але робітники розігнали демонстрантів в одній хвили. Напевно учасники демонстрації після цього не захотять більше демонструвати й иншим зажають це робити.

Як довідуємося з инших джерел та від самих учасників демонстрації подія ця відбулася так: українські національні організації, з огляду на події на Україні і зокрема з огляду на процес проти української інтелігенції, повели в Америці енергійну акцію протесту проти московського червоного терору. Українська еміграція виявила таке однодушне співчуття цьому протесту, що ініціатори аж сами цього не сподівалися. Ті українські маси в Америці, про яких українська американська преса писала як про щось цілком аполітичне й нездібне на жадну громадську акцію, виявили несподівано горожанську мужність, стали в ряди протестантів і в числі приблизно 50 осіб з відповідними плакатами вийшли на вулиці Н'ю-Йорку, щоб в такий, цілком організований культурний спосіб, прийнятий в свободній Америці, заманіфестувати своє співчуття стражданням українського народу під московською червоною владою.

Серед демонстрантів були чоловіки й жінки, й ці останні виступали з особливою енергією, роздавали по дорозі летючки публіці, що в великій кількості зібралася на вулицях подивитися на мирну демонстрацію.

Раптом біля Амторгу на маніфестантів накинувся втрое більший натовп большевиків, котрі очевидно були раніш підготовлені до цього і добре знали план походу маніфестантів.

Счинилася бійка, большевики почали видирати й ламати плакати, рвати й нищити летючки. Ввесь рух на вулиці 5 Авею сплинився, зібрав-

ся величезний натовп глядачів. Наспіла поліція, детективи, стали розгонити натовп і поарештували більш діяльних маніфестантів: адвоката Родена, старшину укр. армії К. Лисюка, його дружину й ще трьох українських жінок. Заарештованих чоловіків, коли подали свої документи, було негайно звільнено. Жінок же і одного заарештованого большевика було відведено до поліції.

По дорозі до поліції жінки продовжували агітацію і роздавали летючки серед товпи, що йшла за ними й загатила вщерть навіть сусідні вулиці. Після складення в поліції залогоу по 500 долларів за кожну, заарештовані жінки були звільнені. Большевик же залишився під арештом. Суд над ним виділено, а після суду він має бути висланий до Росії. Над українками суж вже відбувся, вони були всі виправдані.

19 березня відбувся суд над чотирьма жінками-маніфестантками. Суддя виправдав жінок і тут же зганьбив поліціантів за арештування цих жінок.

В деяких американських часописах (напр. «Evening Graphic» з 19 III. 1930 р.) вміщено фотографію цих жінок в той саме момент, як виходили вони з суду.

Отже американська преса уділила значну увагу маніфестації проти терору на сов. Україні, але, на жаль, більшість американських часописів приписує цю маніфестацію росіянам (напр., заголовок замітки про цю маніфестацію в газеті «The New York Times» з 16. III. с. р. такий «Russian whites battle reds here»). Треба сказати, що про це дбають і самі комуністи, добре знаючи, що росіяне не користуються в Америці популярністю.

Навіть російські часописи відгукнулися з приводу української маніфестації. Так напр. «Новое Русское Слово» в числі з 16. III с. р. вмістило на першій місці замітку під головком «Демонстрация украинцев у здания Амторга».

Зовсім инший відгук знайшла ця подія в українській пресі Н'ю-Йорку. Досить вказати на те, що найбільша українська щоденна газета «Свобода» уділила в числі з 17. III інформаціям про українську маніфестацію всього на вє 6 (шість) рядків!

Ті статті, що після такої значної для української справи події з'явилися в американських газетах, або цілком фальшиво інформували американське громадянство, називаючи маніфестантів росіянами, або виводили саму маніфестацію в смішному мізерному вигляді. Така газета, як «Свобода» подала відомості про маніфестацію в дуже скороченому виді, без жадного співчуття від себе, без визнання великого значіння подібних протестів в могутній й впливовій Америці проти жорстокостей, знущань й глуму московських окупантів над нещасною нашою батьківщиною в Старому Світі. Це тим більше дивно, що «Свобода» є орган українського Нац. Союзу в Америці, а демонстрацію уряджали члени Союзу.

Непоінформованість чужинецької американської преси в подібних справах цілком зрозуміла, бо українська преса в Америці не нав'язала тісного контакту з американською пресою. В Америці єсть Союз емігрантської преси всіх народів Європи, але там представників української преси немає. Єсть пресові клуби для літераторів з часописей, але й там, як це не дивно, українців немає. Очевидно, нашим американським газетарям не ходить о те, щоб рекламувати нашу справу. Большевики мають ширші зв'язки в американській пресі й ім було б на шкоду, коли б американське громадянство знало, що з протестом проти большевиків виступали українці. Тому большевики виставляють демонстрантами росіян, як менш популярних серед американських кол.

Отже українські редакції не зуміли до цього часу нав'язати зв'язків з американською впливовою пресою, щоб через неї пропагувати серед широких верств американського громадянства ідеї визвольної боротьби українського народу. Не можна замовчати сумніше явище, а саме, що серед української преси в Америці знаходяться такі органи, які запінившись нападають на сенатора Копелянда за його внесок до американського сенату замість того, щоб підтримати його акцію, скеровану на визнання Сполуче-

ними Державами Української Народньої Республіки. Так, в тій же «Свободі» в тому ж числі з 17. III с. р. знаходимо ганебну статтю під заголовком «Хто попирає акцію сенатора Копелянда».

Збувши кількома словами очевидно мало їм цікаву демонстрацію українських патріотів і патріоток, «Свобода» в тому ж числі розгисусив невіднісенітницю про ніби то відбуті в Парижі збори «Групки» українців, що побіраючи польські злоти, ніби то одні тільки й підтримують акцію сенатора Копелянда. А інші, ніби то, коли й визнають цю акцію, то публікуючи свої співчуття, навіть підписатися під ними соромляться.

Здавалося б, що акція Копелянда йде тільки на користь українській справі, бо розмова йде про визнання самостійності України. Але ж коли ця акція не нами занинційована, не нами переводиться, то вже ні до чого вона, й треба вести протиакцію що-до неї. Отак розуміють пани редактори «Свободи» своє завдання для створення української держави, таких керівників має над собою великий український Національний Союз в Америці.

Розуміється невиразна, а инколи й руйнуюча поведінка української преси в Америці не може сприяти українській справі в опінії американського громадянства, а тому слід побажати, щоб поруч з прилюдними виступами українців в Америці проти окупаційної влади на сов. Україні провадили українські діячі на політики і публіцистики невпинну працю щодо правдивого освітлення американською чужою пресою домагань українського народу в його боротьбі за відновлення соборної самостійної України.

Одно можна констатувати, що не в певних руках українська справа в Америці, бо не має вона того безстороннього ідейного захисту, якого так потрібне нині наша розшарпана батьківщина.

Z.

З міжнароднього життя.

— Зміна влади в Німеччині. — Зелена партія у Франції.

Внутрішня політика Німецької республіки дістала виразної зміни, що либонь матиме свої наслідки у площині й політики міжнародньої. Кабінет, що на його чолі на протязі останніх двох літ стояв лідер соціал-демократів Мюлер, пішов до демісії. Сталося це не тому, що парламент проголосив владі вотум недовір'я, а тому, що розпалася та буржуазно-соціалістична коаліція, яка підтримувала владу. Приводом до того було відповідно дрібне сперечання між членами кабінету у питаннях соціального забезпечення. Але причини розпаду лежали глибше, а властиво в тому, що ця коаліція була явищем тимчасовим, спрямованим на певні політичні цілі.

Особливістю становища німецької влади за останній час, як відомо, було те, що в парламенті не було більшості, яка могла б зговоритися між собою до кінця в усіх питаннях внутрішньої й закордонної політики Німеччини. Внутрішня її політика йшла в напрямі консолідації в країні, з одного боку, ідей політичної демократії, з другого — в площині відтворення довоєнної творчої сили німецького капіталізму. Ця політика мала свою парламентську більшість, що складалася із чисто буржуазних партій з додатком не завжди відкритої допомоги соціал-демократії. Закордонна ж політика Німеччини базувалася на зближенні з Францією та на остаточному замиренні з нею на основі сучасного status quo. Ця політика також мала свою більшість у парламенті, але складалася вона з інших елементів бо, за нею стояли соціал-демократи та центральні буржуазні партії.

Тому-то в залежності від того, що стояло на денному політичному порядку дня Німеччини, що в той чи інший час більше для неї важило, — закордонні чи внутрішні справи, — утворювалася і відповідна влада з тих чи інших парламентських груп — з перевагою соціал-демократії, коли треба було працювати над справами міжнародними, з перевагою інших угруповань, коли ходило про справи внутрішні. В той же час, коли й ті й другі справи були однаково негайними й важливими, на чолі влади звичайно ставав представник одного з центральних угруповань і урядування йшло у питаннях закордонних — за допомогою лівих, в справах внутрішніх — за допомогою правих.

За останні два роки політична увага Німеччини зосереджувалася майже виключно на справах закордонних, бо в цей час рішалася доля відомого плану Юнга, що мав закінчити собою для Німеччини становище переможеного в площині економічній. Тому-то на чолі влади й тримався представник соціал-демократичної партії, яка без оговорок стояла за згаданим планом. Герман Мюлер може більше ніж хто зараз у Німеччині був наче вказаним для того канцлером, бо це ж як раз з його іменем зв'язано підписання німцями ненависного для них Версальського договору. Як відомо, тодішній голова німецької мирної делегації, гр. Брокдорф-Ранцау, дипломат старої пруської школи, наявний монархист, а потім посол у Москві, друг большевиків, одмовився зв'язати своє ім'я з Версальським договором і не підписав його. Зробив це за нього майбутній канцлер соціал-демократ Герман Мюлер, що ясніше уявляв собі справу і не побоявся взяти на себе відповідальність, ставлячи свій підпис на договорі. Цим підписом вплив він на широку політичну воду, бо вже в березні року 1920 став німецьким канцлером. Друге його канцлерство датується з червня року 1928, і закінчилося воно тоді, коли прийнято було план Юнга. З ратифікацією цього плану заінтересованими державами інтерес німецької політики перейшов до внутрішніх справ, а для того потрібні були інші люде у влади та інша парламенська більшість.

Міністерська криза, що до неї спричинився вказаний факт, була, — як на Німеччину, — надзвичайно короткою. Того ж таки дня німецький президент маршал Гінденбург дав доручення представникові центра д-ру Брюнінгові скласти кабінет, а другого дня кабінет було складено й затверджено. Перейшло все це так швидко, тому, що на цей раз Гінденбург, не порушуючи ні в чому закону, обминув ту практику, що до того часу була міродавною для утворення німецької влади. Досі утворення влади в Німеччині було фактичним привілеєм парламентських фракцій і центральних комітетів партій. Вони зважували елементи необхідної парламентської коаліції, виробляли компромісову програму майбутньої чинності влади, складали персонально цілий кабінет і т.и. Все оте забирало дуже багато часу, і криза нормально тяглася два-три тижні, а іноді й більше. На цей раз німецький президент, даючи доручення д-ру Брюнінгові вказав йому, що, з огляду на трудність сучасного парламентського становища, він не вважає, що було б доцільним складати кабінет на основі коаліційного договору між партіями.

Д-р Брюнінг таке доручення прийняв і склав свій кабінет по персональному принципу, не зобов'язуючися ні в чому перед парламентськими фракціями. А для того, аби почувати себе вільнішим перед парламентом, на перше ж засідання, на якому мало бути голосування йому довір'я чи недовір'я, прийшов з заготованим декретом президента про роспуск сучасного парламенту та про призначення нових виборів, таких небажаних сьогодні для багатьох німецьких партій. Цей останній аргумент виявляти не довелося, декрет залишився неопублікованим, бо й так зробив своє діло; новому канцлерові було висловлено довір'я більшістю в 65 голосів.

Нова влада д-ра Брюнінга складається з представників майже всіх буржуазних німецьких партій, по-за межами кабінета залишилися лише соціал-демократи та два крайні угруповання: зліва — комуністи, а справа — расісти з додатком правого крила націоналістів. Сам Брюнінг є пред-

ставником католицького центру, — політичної партії дуже різноманітної складом своїх членів, бо зв'язані вони між собою майже виключно тим, що всі її члени визнають католицьку віру. Партія ця в парламентській історії Німеччини грала увесь час дуже видатну роль. Різноманітні політичні переконання її членів дозволяли їй завжди приймати участь у всіх парламентських комбінаціях, бо має вона для всього відповідних людей. До того із буржуазних партій, вона мабуть має найміцнішу дисципліну, а тому без центра не обходилася майже ні одна влада ще за імператорської Німеччини, не обходиться й зараз. Другим видатним представником ценої влади являється д-р Тревіранус, член національної партії лівого крила, людина молода, що виросла політично вже після війни, одзначившись енергією, активністю й розважливим патріотизмом. Третьою характерною особою в новому кабінеті треба назвати д-ра Шіле, голову імперського селянського союзу, що одночасно з Тревіранусом порушив єдність національної партії, вступивши до кабінету Брюнінга.

Соціал-демократи виголосили новому кабінетові безоглядну опозицію. А в тім не слід думати, що нова влада може бути трактована, як анти-республіканська чи реакційна. До складу її війшли не тільки представники правого крила німецького парламенту, але й деякі центральні буржуазні його угруповання, що являються совісними республіканцями й переконаними демократами. Скоріше, на неї треба дивитися, як на першу спробу зорганізувати — принаймні в парламенті — буржуазні партії в такий спосіб, щоб вони, стоючи на встановленому законом республікансько-демократичному ґрунті, могли урядувати державою з середини й на зовні, не потрібуючи для того, иноді такої дорогої політично, соціалістичної допомоги.

Думка про таку буржуазну, хоч би й складову єдність уже давно досягає в молодших політичних колах Німеччини, згідно з нею в Німеччині мало б жити і розвиватися два великих політичних тіла: одно — соціал-демократія з комуністичним охвостом зліва, друге — буржуазна партія з правим хвостом із расістів. При такому розподілі політичне життя спростилося б і урядування державою пішло б нормальним шляхом, наподоблюючи англійську систему парламентаризму. Спробу цю можна вбачати в парламентській спробі кабінету Брюнінга. Чи може та спроба перекинутися із парламенту до життя й дати там творчі ростки, внаже майбутність, а в ній — перші ж парламентські вибори, до яких вже наближається Німеччина.

Єсть ще одна цікава риса нового німецького кабінету і стосується вона до площини міжнародньої політики. На чолі влади стоїть член католицької німецької партії, що завжди жила однозвучно з Ватиканом і одбивала на собі політику римського папи. Папа ж, як відомо, стоїть зараз на чолі антибольшевицького руху, бо це ж з його ініціативи розпочато щойно духовний хрестовий похід проти нечестивих совітів. Які наслідки дасть цей искравий для нашого часу факт і — чи дасть їх? Совітська преса тяжко хвилюється з того приводу і в приході д-ра Брюнінга вбачає кінець славетної східньої орієнтації Німеччини та її дружби з Москвою.

Об'єктивного матеріалу в цьому напрямі ще не маємо. Правда, на початок нової влади прилав і початок совітсько-німецьких переговорів про перегляд Рапальського договору між Німеччиною та Москвою. Ініціатори цього перегляду належить німцям і примусила їх до того обурена більшовиками німецька політична опінія. Однак, ціла справа ще допіру-що почалася і було б передчасно щось будувати на тому. Можна лише здогадуватися й сподіватися, що настають для совітів лихі дні й великі неприємності і у відносинах їхніх з єдиною тою державою, яка досі ставилася до них сприятливо.

* * *

У Франції зачинає підіймати голову селянська, або інакше — зелена партія. Думка про необхідність її засновання виникла два три роки назад, на сьогодні вона наче-б то виростає в політичну силу. В газеті «Le Matin» про те читаємо, що великим сюрпризом для багатьох політиків був той факт,

що з недавнього часу на часткових виборах стали з'являтися імена кандидатів нової селянської партії: Число голосів, посланих за них, говорить за те, що ціла справа ведеться поважною і активною організацією. Головою партії, що має характерну фамілію А г р и к о л а, то б то хлібороб, виклав для паризької газети основні лінії програми й тактики зеленої партії.

Зелена партія, сказав він, — партія порядку з антиколективістичним напрямком, — в цьому відношенні ми не робимо розділу між соціялістами й комуністами. Наша партія має на оці збереження селянських інтересів, вона — політична організація хліборобських мас, що будують своє життя на принципі індивідуальної власності, що являється елементом соціального миру й стабільності громадського життя. Політично — ми республіканці й демократи, прихильники соціального прогресу; релігійно й філософськи — ми строго нейтральні, бо то справа чисто персональна. Досі французькі селяне не мали оборонців своїх інтересів в парламенті, бо всі соціальні закони 3-ої республіки спрямовано на користь робітництва, селянство ж вони проминули. Ми подбаємо, аби селянство не зосталося безборонним, як то було досі, й досягнемо того на політичному ґрунті.

На ближчих парламентських виборах зелена партія за словами свого вождя прийме найжвавішу участь, виставивши 320 своїх кандидатів по цілій Франції.

Observer.

---

3 широкого світу.

— Серьозно захворів большевицький посол у Берліні — Крестинський.

— Згідно з большевицькими офіційними даними на Україні лише за січень та лютий місяці ц. р. по суду присуджено до смерті 1.683 душі.

— В Швеції на острові Вен відкрито обсерваторію-музей імені Браге, славнозвісного шведського астронома 16-го віку, що написав відомий трактат про небесну механіку.

— 2 квітня ціла Данія святкувала 125 ліття з дня народження письменника Андерсена.

— Цим літом Ісландія святкує 1.000 ліття свого парламенту (Альтинг). На це свято до Рейкьявіка прибудуть Данський король Християн, наслідники престолів Швеції і Норвегії, численні чужинецькі делегації і кілька тисяч ісландців, що живуть в Америці.

— В Югославії на Охридському озері підчас бурі загинув екскурсійний пароплав. Загинули грецький консул з дружиною, чеський консул і секретарь консульату, помішник начальника охридської округи, полковник Протич і ще кілька екскурсантів та матросів.

— Автомобильна французька продукція у 1929 році перевищила 7 мільярдів фр. Лише на конструктивних фабриках тримала вона 200 тис. робітників, що річно одержали 1.міль. платні.

— В Байреїт на 92 році життя померла дружина Ріхарда Вагнера і донька Франца Ліста, — Козима Вагнер. Покійна була другою донькою Ф. Ліста і графині д'Агу; в 1857 році вийшла заміж за славнозвісного композитора Іанса Фон Бюлова; а потім, розвівшись з ним, за Р. Вагнера.

— Вийшло 167 видання Готського календаря.

— У Празі відбувся міжнародній конгрес санітарної техніки.

— Бельгійський король Альберт повернувся до Брюсселю з подорожі до Єгипту.

— В Японії загинув пароплав «Вакатомару»; загинуло більше 100 осіб.

— В кінці квітня відбудеться офіційний візит бельгійської королівської пари до Люксембургу.

— Перський парламент прийняв закон про податок на прибуток.

— На 24 березня в Англії рахувалося 1.638.800 душ безробітних, себ-то на 505.944 душі більше, ніж рік тому. З часу, як стала влада робітнича, кількість безробітних збільшилася на 538.675 душ.

— В наслідок проповіді цивільного непослуху в Індії прийшло до сутячки Калькутських візників з поліцією. Вбито 5, ранено — 54.

— В Сполучених Штатах в лютім місяці було до 3.700.000 безробітних.

— В Еквадорі повстало 10 тисяч індіців, що загрожують містові Ібара.

— Німецький рейхстаг 252 голосами проти 187 і 42, що утрималися, висловив довір'я новому чисто буржуазному кабінетові Брюнінга.

— Ірландський парламент переобрав головою виконавчого комітету (уряду) Косгрева; кандидати сінфенейрів — де Валера, та травайїст — О'Конель одержали незначну кількість голосів.

— В Греції коло міста Воло землетрусом знищено багато будівель.

— 24 квітня в Білгороді почнеться суд кротацьких незалежників з Маченом, був. головою партії Радича, на чолі.

— 28 квітня має бути закінчено з'єднання на станції Айбулак сибірсько-туркестанської залізниці.

— 24 квітня Швеція має святкувати 50-тиліття проходу шведського корабля «Вега» вповодж півничних берегів Азії до Японії.

— Помер відомий німецький генерал Карл фон дер Гольц, що вигнав большевиків з Фінляндії і організував боротьбу з ними в Прибалтіці.

— З приводу Великодніх Свят Міжнародня Ліга пропаганди християнства має випустити протест проти релігійних переслідувань в ССРСР.

— Умерла абисинська цариця Заодіту. Престол має заступити регент негус Тафарі Маконен. Бувший чоловік її зробив повстання, але в бою з урядовим військом загинув. Повстання придушене.

— В Римі померла шведська королева Вікторія. Покійна народилася в 1862 році в Карлсруе і була донькою великого князя Фредерика Баденського і Луїзи Пруської.

— Лідер індійських націоналістів Ганді, дійшовши з своїми добровільцями до моря, почав незаконне здобування соли; англійська поліція невтомно конфіскує сіль, лишаючи Ганді на волі.

— Покинув з скандалом большевицьку місію в Стокгольмі радник її Дімітрієвський.

— Естонський уряд з огляду на комуністичний атентат на ген. Унта, видав наказ про роспуск всіх комуністичних організацій і конфіскацію їх майна.

— Помер сербський православний патріарх Дмитро Павлович.

— Австрійський прем'єр Шобер виїде до Парижу і Лондону.

З огляду на Великодні Свята випускаємо це число подвійним.
Наступне виїде въ неділю 4 травня.

Хроніка.

3 Великої України

— Конкурс Всеукраїнської Академії Наук. Українська Академія Наук оголосила конкурс на різні посади по установах Академії Наук. Потрібно керівників для диалектичної комісії, комісії по складанню словника живої мови, Інституту української наукової мови, комісії соціально-економічної історії України, археографічної комісії, катедри історії України за доби імперіялізму, науково-педагогічної комісії, комісії для вивчення національного питання, комісії соціалістичної реконструкції сільського господарства, бібліографічної комісії, комісії для вивчення історії Західньої Європи.

Вільні посади (по одній) наукових співробітників в таких установах: етнографічно - фольклорна комісія (кабінет нац. меншостей), катедра української етнографії, катедра філології, комісія для дослідження історії української мови, комісія для складання словника живої української мови, (дві посади), комісія громадських рухів на Україні, катедра історії України за доби феодалізму, катедра історії української літератури, комісія історії та теорії художньої мови, Дніпрянська біологічна станція, Інститут будівної механіки, патолого-анатомічна комісія, науково-педагогічна комісія, комісія математичної статистики, комісія для вивчення української хемічної промисловости, хемічно-технологічна лабораторія, біохемічна лабораторія, лабораторія фізіології рослин, лабораторія патологічної фізіології, лабораторія загальної та прикладної фізіології, катедра

грунтознавства, катедра динамічної геології, комісія для вивчення совітського права, комісія для вивчення національного питання, катедра соціології, комісія соціалістичної реконструкції сільського господарства, комісія соціалістичного планування, комісія для вивчення продукційних сил України, катедра політичної економії.

Крім цього оголошено також листу вільних місць асистентів при різних наукових установах. («Пр. Пр.» ч. 76 з 3. IV).

— Науковий зв'язок з закордоном. Етнографічна комісія УАН вступила в науковий зв'язок з віденським Антропологічним товариством та з Вестфальським Рейнським краєзнавчим товариством в Ельберфельді («Пр. Пр.» ч. 77 з 4. IV).

— Виставка ілюстрацій та творів Шевченка. У Всенародній Бібліотечі України відкрито 26 березня виставку ілюстрацій до творів Шевченка та ілюстрованих видань його творів. Серед окремих ілюстрацій виставлено оригінальні малюнки із збірки Всеукраїнського історичного музею та акварельні ескізи Жемчужнікова, до «Катерини», малюнки Тутковського до «Гайдамаків», і «Невольника», рисунки до «Катерини» учнів школи Мурашка — Костенка й Андрієва, 4 картини олією П. Холодного на сюжети «Тополі», «Ченця» й «Катерини». Виставлено також праці сучасних художників — ескізи олією Іжакевича і Коновалюка, офорт Касіяна до «Гайдамаків» і дереворити Малепинської-Бойчук до «Катерини» й віршу «Мені 13 минало». («Пр. Пр.» ч. 72 з 29. III).

— До процесу СВУ По різних підприємствах та установах Києва большевики організують мітинги, на яких виносять резолюції з вимогою «як найсуворішої кари», для обвинувачених («Пр. Пр.» ч. 76, 77 з 3-4 IV).

— Рада бюро профілактичних кафедр ССРСР ухвалила виключити з свого складу підсудних в процесі СВУ проф. Підгаєцького та Удовенка («Пр. Пр.» ч. 71 з 28. III).

— Україні — «премію». За перевиконання плану збирання експортного фонду «утильсировини» Україні в нагороду обіцяно, як «премію» 61 трактор. («Пр. Пр.» ч. 76 з 3. IV).

— Наркомзем У С С Р, як самостійний комісаріят, відповідною постановою совітського уряду, остаточно ліквідовано («Ком». ч. 87 з 29. III).

— Будова ескадрильї «Наша відповідь пані римському». Київська окружна рада ТСО-Авіахему оголосила збір пожертв на будову ескадрильї аеропланів під назвою «Наша відповідь пані римському». («Пр. Пр.» ч. 71 з 28. III).

— Заробітня платня буде виплачуватися в різні дні. За постановою Наркомпраці ССРСР заробітня платня по підприємствах буде видаватися в різні дні, так що кожного дня місяця є виплата. Одне підприємство буде доставити платню завжди, наприклад, I й 15, друге 2 й 16 кожного місяця і т. д. («Пр. Пр.» ч. 72 з 29 III).

— Українізація. Стан українізації на київських заводах є «гірше гіршого», як пише «Прол. Пр.», Хоч на заводі «Радянський Водомір», напр., уважається 65 відс. конторських службовців українізованими — розмови української на заводі є 0,00 відс. Все робиться й говориться по російськи. Один примірник ук-

раїнської газети «Комуніст» приходить на 1.000 чол. робітників. Українські гуртки не дивлячися на те, що большевики удають, що так дбають про українізацію, досі ще в стадії організації й тільки «передбачаються».

На інших заводах заводські газети українізуються дуже поволі й бувають такі номери, де по українськи не вміщується нічого. Навіть газета 6-ої друкарні в останньому числі умістила тільки один допис по українськи і то під російським заголовком. («Пр. Пр.» ч. 73. з 30. III).

— Те ж українізація. Управа тресту Луганоантрацит зробила розпорядження по всіх установах, що належать трестові, щоб всі робітники, службовці та технічний персонал тресту розмовляли виключно російською мовою («Ком». ч. 85 з 27. III).

— Ростреїли. — Виїздна сесія Мелітопольського округу засудила до стрілу селян села Олександровки — братів Даниленків, Крижка, Галя, Назаренка та Фесенка за вбивство в 1919 році двох червоних партизанів («Ком». ч. 85 з 27. III).

— В с. Шелюги, Якимівського району на Мелітопольщині у приміщення сільради кинута бомба й пострілом через вікно поранено уповноваженого районного виконкому. Чотирьох селян обвинувачених у доконанні цього замаху — Коржа, Штепу та Повиляєвих засуджено до стрілу («Ком». ч. 87 з 29. III).

— Колгоспи горять. В Криворізькій окрузі значно почастишали підпали господарств колгоспників. У П'ятихатському районі в с. Виноградівці підпалено хату голови комнезаму, в с. Червоноіванівці підпалено колгоспівські будівлі, в с. Ордовасилівці, Софіїнського району, підпалено клубу з реманентом колгоспу, в с. Ганівці, Широкивського району спалено хату колгоспника, в с. Михайлівці, Апостольського району підпалено колгоспівську стайню, в

якій згоріло 8 коней («Ком». ч. 84 з 26. III).

— Антисанітарія. — Учительська конференція, що відбулася в Києві, звернула увагу на жахливі антисанітарні умови, в яких перебувають сільські школи. В деяких селах (Певне, В. Стариця, Сінківка і ин.) шкільні приміщення зовсім не надаються під школи. Це низенькі темні кімнати в старих будинках, вохкі стіни, підлоги розбиті, стелі завалюються. Але коли по деяких селах приміщення і задовільні, то немає там самих елементарних умов шкільної гігієни. («Пр. Пр.» ч. 77 з 4. IV).

— Санітарний стан нічлігів по українських містах є надзвичайно поганий і спричинюється до поширення епідемічних захворюнь. Запобіжні санітарно-гігієнічні заходи по нічлігах дуже примітивні й на справу їх поліпшення досі не зверталось жадної уваги. («Ком» ч. 91 з 2. IV).

— З приходом весни знову поширюється епідемія черевного тифу. В Луганській окрузі знову відкрилася епідемія черевного тифу та дезинтерії. У Сніжнянському районі зареєстровано 35 захворюнь на тиф, а в Алчевському районі — масові захворюння на дезинтерію. До боротьби з пошестю Луганщина не підготовлена. («Ком». ч. 88 з 30. III).

— З будівництвом не можуть упоратися. Будівництво другої черги на Штерівській електричній станції повинно бути закінчено до 1 жовтня ц. р. Але ще досі для цієї станції не отримано закордонного устаткування. Устаткування з Німеччини замісь на Україну відправлено з Гамбургу до Бразилії, через запізнену установку цього устаткування затримається ще на кілька місяців.

Пуск електричної станції на «Доносі» відкладався вже кілька разів. Будівництво цієї станції понишо бути закінчено ще минулого року. Термін відкриття

було перенесено на 1 липня с. р., але і в цей термін станцію відкрито не буде. («Ком». ч. 88 з 30. IV).

— Лов риби не організовано. Весняний лов риби почався, але вихід рибалок у море в Миколаїві затримується через брак смоли для човнів. В цей самий час смола у великій кількості лежить без руху в Херсоні. В Маріуполі вихід рибалок в море затримується браком баркасів та ловецьких сіток («Ком». ч. 88 з 0. III).

— Немає масла. Світовський план маслозаготівель виконано на Україні за перших 20 днів березня тільки на 11 відс. В деяких округах масла майже зовсім немає. Так, Білоцерківщина виконала завдання тільки на 1 відс., Кам'янецьчина — на 2 відс. («Ком». ч. 86 з 28. III).

З укр. життя.

— Для вшанування пам'яті Омеляна Поповича редакція чернівецького «Часу» друкуватиме ряд споминів про покійного й просить усіх тих, що зустрічалися в життю з небіжчиком та разом з ним працювали, написати свої спомини й прислати редакції. Відбулася нарада заступників українських товаристів, преси та співробітників бл. пам. Омеляна Поповича в справі тривалого вшанування його пам'яті. Головував на зборах п. інсп. А. Клим, який у своїй промові з'ясував всесторонню діяльність О. Поповича на протязі 40 літ і подав кілька проєктів до створення живого пам'ятника йому. На внесення д-та Когута вибрано комітет із 9 членів, який має простудіювати всі проєкти і прийняти з реальними внесеньми на наступні збори. («Час». ч. 447 з 8. IV).

Газетні звістки

— Криваві бої відділів ІПУ з українською людністю. З Тягиню повідомляють, що над

Дністром біля Тирасполя, точилася 8 квітня закляті бої. Натовпи силomis хотів відкрити замкнений собор. Відділ ІПУ одкрив огонь з рушниць та кулеметів. Стрільянина тривала більше як дві години. В містечку Ітскани кілька сот осіб хотіло перейти на румунський беріг. Відділ ІПУ одкрив огонь, 10 осіб було забито, решта здалася («Газета Польска», ч. 100 з 11. IV).

— **Заворуження на Кавказі.** На території бунду Північно-Кавказької республіки, в частинах центральній та східній, вибухли заворуження проти совітської влади. Причиною того — колективізація й похід проти релігії. Людність організувала повстанчі загони. Ховаються по високих горах, уряджають вони напади на большевицьких комісарів, атакують війська, розбрюють цілі відділи, нищать залізничні тори й налітаючи часом і до міст (напр. напад на Грозний, Казум-Кент то-що). Хоч совітська преса називає тих повстанців «абреками» (себ-то поза-законом), ці повстанчі відділи належать до одної організації. Повстанчий рух розпочатий на Північнім Кавказі, перекинувся і на Кавказ південний, до Азербейджану й Грузії. «Форвергс», подає із слів одного німця-комерсанта, що виїхав 10 березня з «Близаветинки», німецької колонії на південнім Кавказі, що населення азербейджанське і грузинське ставить зараз такий опір колективізації, що його поборення вимагає часами від совітської влади уживання великої військової сили. Особливо великі сутички між населенням та червоним військом були у Гачані, Карашкілі і в околицях Кедабеку.

В першій з тих районів мійська міліція разом із своїм командним складом перейшла на бік повстанців в числі біля 8.000 люду. Сполучений відділ міліції й повстанців мав з реґулярним червоним військом при переході через Куру справжню баталію, розбив червоні війська і зайняв навіть місто Карашкіль. Більш-менш те саме сталося й в Кедабеку, звідки червоні війська мусили одійти, при

чому їхній комендант попав до неволі.

Повстанчий рух після тих заворужень обійняв і повіт Вашкеґет (в Грузії), де багато совітських урядовців було винищено («Газета Polska» ч. 100 з 11 IV).

— **Новий доказ.** Естонська слідча влада що веде справу агентату в Таліні (Ревелі) на начальника східньої берегової охрони ген. Унта, що загинув од куль злочинців, довела, що злочин dokonано з наказу комінтерну особою, яка кінчила комуністичну школу пропаґандистів-терористів в СССР. («Возрождение», ч. 1777 з 14. IV).

З життя укр. еміґрації.

У Франції.

— Цінний дар Бібліотеці ім. С. Петлюри в Парижі. Бібліотека тими днями отримала в дар од патні Ганни Келлер-Чикаленкової три скрині книжок. Ті книжки належали покойному Петрові Чикаленкові. Між ними чимало цікавих книжок чужими мовами з царини Україна.

— В Генеральній Раді Союзу Укр. Організації у Франції. 10 квітня відбулося засідання Ради Союзу. По докладу секретаріату прийнято до відома: перевибори Ради Громади в Оден-ле-Тіші, повідомлення Громади в Дамарі, перевибори Управи в Діжонській Громаді, відповідь н. міністра внутрішніх справ Франції на висловлене Генеральною Радою співчуття з приводу катастрофи на півдні Франції, прохання Комітету Допомоги Жєвницької гімназії в Чехах про збірку у Франції, повідомлення Ліонської Громади про виявлену нею допомогу організації Громади в Греноблі, заяву Шалетської Громади в справі лекції д-ра Д. Донцова, повідомлення Громади в Крєзо про одержання від заводу помещкання для школи, стан Громади і переведену збірку на потерпівших від повені на півдні Франції, повідомлення про життя Паризької Громади, повідомлення

про розіслання обіжника в справі часу скликання 7-го з'їзду Союзу, повідомлення про розпочаття збирання національного податку серед членів Союзу, повідомлення про повернення Гаврською Громадою рухомої бібліотеки Союзу, інформації про українське життя в Кіотоанжі і т. и.

По цьому докладу Генеральна Рада постановила: висловити подяку Ліонській Громаді за її поміч організації в Греноблі, рухому бібліотеку Союзу направити до Громади в Дамарі.

По докладу скарбниці затверджують прибутки видатки, що перейшли протягом періоду від останнього затвердження, приймається до відома повернення ріжними особами 600 фр. позичок, стан боргів по членських внесках і стан окремих фондів, як то лекційного, шкільного і допомогового.

З інших справ обмірковується с права замовлення відзнак Союзу, справа подання відомостей про дітей Союзу «Міжнародньому Союзові Допомоги Дітям», з метою одержання конкретної допомоги дітям одержують книжками і т. и.

В справі роз'їзду по Громадах і улаштування лекцій постановляється: організувати лекцію проф. О. Шульгина в Ліоні, лекцію М. Бремліва в Кресо і командирувати членів Ген. Ради в Монтро, Труа, Гавр і Дамарі.

— З життя Військового Т-ва. Поступили пожертви на «інвалідний фонд»: Загальний список жертводавців в Оден-ле-Тіші, по листу № 17 та додаткова збірка переведена п. Пухальським. Пожертви внесли: п. п. Пухальський, Авраменко, Бутельський, Ільїн, Нетреба, Загній, Юдьків — всі по 25 фр., Козлов-Донець, Трезі — по 50 фр., Іванюта, Довгів, Поштаренко, Луцький, Стасів — по 20 фр., Лєспичий, Десятівський — по 15 фр., Старовіт, Гайдук, Шербак, Суський, Шелетюк, Евдошенко, Дєсєтнік, Власенко, Скуратів, Гойса, Мицкевич, Сідлер, Семененко, Журагівський, Маяцький, Білецький, Костюченко, Куприненко, Темечко Степан, Павлюк, Хить,

Сушко, Тендюр, Лисько, Винницький Борис і Винницький Микола всі — по 10 фр., Кушнір, Куртяк Сидоренко, Гревзірський, Барабаш, Матейчук, Піньковський, Дідух, Павлюк, Е. Павлішин, Мокрицький — всі по 5 фр., Полойко — 3 фр., Озилюк, Стецьк, Губа, Магометов, НН — всі по 2 фр. Р а з о м по листу 17 — 510 фр. та 233 фр. — 733 фр.

Від п. Йосипишина — 10 фр.

Від п. Вержицького з Шалету по листу № 20. Зібрано від продажу квітів на дитячій виставі — 70 фр.

Від Пана С. Чуба з Гайфи в Палестині по листу № 5 — 10 шіл.

Від п. полк. Татаруля в Шалеті по листу № 19: О. Шербак, Тимошенко, Мистецьке Т-во при Шалетській громаді — по 20 фр., Лечук, Столяревський, Н. Н. Троцький, Татаруля — по 10 фр. Іщук, НН, Гербанівський — по 5 фр., Маслюк — 2 фр. Омельченко — 6 фр. Р а з о м — 135 фр.

Від С. Мусієнко — 50 фр. Від п. К. Хоменко — 50 фр.

Від п. Слюсаря з Канади по листу № 9 — Т-ва Запорозьська Січ — 25 дол.

Від пані Ру на посадку фруктового дерева (слива) — 20 фр.

Від невідомого француза, через п. О. Чехівського — 100 фр.

Від членів Т-ва п. п. Хилько та Рибалко — 26 фр.

Прислано п. Попеляш з Ліону по листу № 21. Датки зложили: полк.

Чміль — 20, Губаренко, Шемет, Павловський — по 10 фр., Олійник, Копиляш, Савкевич, Форманчук, Григораш, Глєшинський, Кащук, Биків, Таран, Кубна, Ослюк, Попель — всі по 5 фр. Р а з о м — 120 фр.

п. Пухальський з Оден-ле-Тішу — 4 фр. 25 сент., п. Іванюта — 3фр.

Від Українського Центрального Комітету в Рочестері в Америці — 100 дол.

Від п. О. Чехівського за продаж річей пожертвованих невідомим французом — 50 фр.

— Переслано п. Лагошним з Ліону від Українського Національно-Артистичного гуртка — 50 відс. з вистави 23. XI. 29. — 219 фр. 65 сент. Дар 12 членів Українського Національного Артистичного

тичного гуртка в Ліоні: п. п. Боганець, Остапєць, Данильченко, Сачко, Зінькевич — по 25 фр. Логошний — 30 фр. Кочубей, пані Кочубей — по 10 фр. Пані Логошна — 15 фр. Олійник — 5 фр. Кравець — 3 фр. Лисенко — 2 фр. **Разом — 200 фр.**

Від пана інж. Тушевського з Персії по листу № 3 — 100 фр.

Від п. полк. Татарулі на посадку дерева-каштана — 25 фр.

Від пані Вішневської з Варшави по листу № 38. Датки зложили: Вишневський — 20, Чудненко — 20, ген. Сальський, Косоноцький, Лівницька, Лотоцький, НН — по 10, Краснопільський, ген. Куш, М. Ковальський, Іножарський, Нестеренко, НН, НН, Чикаленко — всі по 5. п. Сікора, Кмета, Віговський, Руткевич, НН, Драченко, Миронович, НН, НН, — по 3 зл. Іванович, Горшківський, Саліковська — по 1. Лукасевичева, Салогуб, НН, Олена Н, Шевгенів — по 2. НН. — 7. **Разом — 182 злотих.**

Від пана Мусієнко на посадку дерева (горіх) — 30 фр.

Від п. п. Поштаренко, Пухальського по 12 фр. Лукіяненко, Загнія по 7 фр. Полковника Нетреба — 12 фр.

Від п. отця Білона збірка в Канаді по листу 77: от Білон — 1. Українська православна Громада у Форт-Вільям — 10 дол. Т-ва «Просвіта» там же — 15 дол. Т-во «Просвіта» у Порт-Артурі — 10 дол. **Разом 36 доларів**

Від п. Отця Пашевського з Луцьку, зібрані серед громадян 11 січня в Українській Луцькій Братській Церкві по листах 35, 36 і 37. **Разом 30 злотих.**

Від п. НН, чере п. Половика — 10 фр.

Від ген. Сікевича з Вінніпегу збірка по листу — 12 дол.

Від п. Базяка з Варшави, по листу № 27: М. Ковальський — 10 з. Р. Смаль-Стоцький — 20 зл. Антон Базильчук — 2, Северин Іванович — 5, Ст.... — 3, **Разом 40 зл.**

Від п. п. Половиків на два дерева на хуторі — 30 фр.

Від п. Андрія Чехівського та Половиків — 50 фр.

Від Пані Логошної на деревовишня або черешня — 25 фр.

— На хуторі. Т-ва Посадили дерева: Ів. Рудичев — горіх. К. Романюк — груша, Т. Мишляківський — груша, І. Ховхун — яблуня, І. Гришкович — груша, О. Войтків — абрикоса, П. Махно — груша, П. Могадалевич — груша, П. Заболотний — груша, К. Гоголь — яблуня, М. Лузанів — яблуня, М. Лузанів — каштан, П. Хоменко — дві яблуні, груша та тополя, М. Шульгин — слива.

Всього від Філії Т-ва в Крезе одержано на дерева 330 фр.

— Поступили пожертви на вінок Карлу 12 — Королеві Шведському: п. Мусієнко — 10, п. Казимирчук — та Шмалій по 10 фр., п. Стрілковський — 10., п. Гаривлюк — 5 фр.

В Польщі.

— Річні збори відділу УЦК в Соснівці відбулися 23 лютого с. р. Збори відкрив керownik відділу ген. Сінклер. Він же здав справоздання про діяльність Управи Відділу за минулий рік. Сотн. Гальперин доповнив справоздання докладом про політичну ситуацію і становище української еміграції та представив зборам фінансовий звіт Управи Відділу. Новий склад Управи обрано з таких осіб: ген. В. Сінклер (головою), полк. Б. Сулківський (заступником) та сот. Ф. Гальперин (скарбником).

Обравши виконавчі органи, члени відділу заслухали реферат сотн. Ф. Гальперина про 12 річну проголошення незалежності України.

— Річні збори членів Відділу УЦК в Подзві відбулися 9 березня б. р. Головою зборів був інж. Ліницький, секретарем — п. Оксана Шандрукевич. Збори затвердили прийняття до складу відділу 20 осіб. Справоздання про діяльність Управи склав інж. Марченко. До Нової Управи обрані: пані інж. Ганна Марченко (го-

економічні, і історичні, і і політичні симпатії. Європа де-далі відходить від великої війни, тим більше робиться справді солідарною між собою. Глибоко помиляються ті, що думають буцім-то зближуючися з Європою ми можемо обминути наші ближчі західні сусіди, з якими у нас можуть бути ті чи інші територіяльні порахунки. Ні, шукаючи зближення з Заходом, ми в першу чергу мусимо одверто і щиро порозумітися з Польщею, Румунією, Чехословацькою та другими ближчими до нас народами, бо інакше ніколи не придбаємо ми громадської opinio великих західних держав. Одна Німеччина трималася до тепер окремо, але вона знаходилася в обіймах СССР і до України стала, коли не ворожа, то індиферентна. Але тепер і Німеччина з одного боку розхолоджується до Росії, з другого ж боку після Локарно і прийняття плану Юнга наближається до інших держав Заходу.

Україна і східні проблеми.

Часом нам стараються нав'язати ту чи іншу назву, щоб определити нашу закордонну політику, але є одно слово, яке все обіймає: ми - західники.

Це однак зовсім не значить, що ми за всяку ціну хочемо боротися з Москвою. Наші вороги хочуть зробити з нас янесь джерело неспокою і військової небезпеки. Але це злісна помилка: ми нічого чужого не хочемо, ми бажасмо тільки створити свою незалежну державність. З того моменту, коли Росія визнає її і припинить свої претензії що - до інкорпорації України, ми готові встановити і з нашими північними сусідами доброзичливі міжнародні стосунки.

На жаль, знаючи російські настрої, не робім собі ілюзій, що таке порозуміння може настати в ближчому часі. І тим більше наближуємося ми до тих народів, які так само поневолені Москвою, як і ми.

Говорячи про наше зближення з Заходом, ми не забуваємо східних проблем. Вже від року 1925 ми маємо офіційний союз з республіками Азербейджану, Грузії та Північного Кавказу. Не раз наш уряд на міжнароднім терені виступав поруч з нашими союзниками. Так само союзні відносини зв'язують нас з братньою нам Кубаню. Маємо ми добрі відносини і з певними донськими елементами. В дружніх стосунках знаходимося ми з кримськими татарськими патріотами, разом з якими маємо одстоювати Крим од всяких чужих претензій, встановлюючи на майбутнє як найтіснішу співпрацю України з Кримом, що так зв'язані між собою спільними інтересами. Маємо ми контакт і приязнь так само з Туркестаном і з другими народами, що прагнуть до відділення від Росії.

В Парижі виходить вже більше трьох років «Прометей», орган оборони інтересів Кавказу, України і Туркестану. У Варшаві існує клуб «Прометей», який об'єднує між собою всі поневолені народи. Нарешті існує вже на чолі з проф. Р. Смаль-Стоцьким комітет по скликанню конгресу поневолених народів. Цей конгрес має зібратися в Женеві і там прилюдно демонструвати стремління всіх поневолених народів, які прагнуть до незалежності і до мирного розршення їх націонал них проблем. Цей конгрес згідно з заявами організаційного комітету, має складатися з великої кількості народів, які не всі досягнули однакової стадії політичного розвитку. Одні, як наприклад Україна, Грузія і інші республіки Кавказу, вже мали свої держави, які тільки є окуповані Москвою; другі, як наприклад казанські татари (Идель-урал), тільки розпочинають свою боротьбу за свою незалежність.

Але більше розвинені політично народи допоможуть іншим в їхніх стремліннях, які їм так зрозумілі.

Ми не маємо жадного нахилу до панування, до імперіялізму, і свої східні інтереси маємо полагати з нашими ближчими і дальшими східними сусідами, як рівний з рівним, як вільний з вільним.

В и с н о в к и.

Тяжкі і складні завдання стоять перед урядом УНР. І для того потрібний великий такт. Висловлюючи волю українського народу, уряд повинен застерігатися від всього, що в майбутньому могло б зв'язати що його волю. Для того уряд стоїть на суто демократичних засадах. Він зберігає ті форми державні і прапори, які він виніс з України. Готуючи різні проекти що-до майбутнього життя на вільній Україні, уряд нічого не сподівається нав'язувати Україні. Прагнувши до повероту на Україну, уряд не думає, все і вся касувати і повертати все до того, що ми покинули на Україні. Крім большевиків за ці десять років ділало і саме життя і треба уважно пересівати те, що треба скасувати і що залишати.

Уряд мусить в переходний час організувати реальну тверду владу, яка покладе перші основи правного порядку на Україні.

Тяжкі часи ми переживасмо, але мусимо твердо вірити в свою перемогу. Як не як, а за ці 12 років ми придбали морально не мало: ми стали справді нацією, свідомою своєї мети і з нами тепер ніхто не зможе не рахуватися, бо кожний тверезий політик розуміє, що за нами майбутнє.

Перед нами приклад чехів. Чи не так само колись працював «Чеський Національний Комітет», прообраз майбутнього уряду чехословацького? Чи не ту саму працю проробляємо ми, яку колись для свого народу за кордоном виконали Масарик і Бенеш? Їх девізом був девіз Яна Гуса: «Правда переможе». І їх правда перемогла.

Віримо і ми в те, що й наша правда, правда українська, теж переможе.

* * *

По докладі відбулися дискусії. Др. Клуний з виглядом людини, що ввіймала докладчика на гарячому вчинку, накинувся на нього за те, що «вони там по чужих державах конферують з якимось політичними діячами, з представниками якихось урядів, з'єднують для України якихось прихильників замість об'єднати «тут» розбиту на ворожі табори українську еміграцію; вони випускають якісь брошюрки, вроді відповіді Нансену, якісь бюлетені раз на тиждень, подають якісь меморандуми двічі на рік, якісь інформації замість видати одну велику книжку про Україну, яку мусили скласти кожен з своєї спеціальности професори трьох високих українських шкіл в Ч.С.Р., що нічого не роблять» і т. и.

Далі виступив Л. Клименко. Його демагогічно-митингового характеру промова примусила голову зборів проф. К. Мацієвича прохати триматися більш спокійного академічного тону. Він напосідався на докладчика за те, що, мовляв, бачите, добрі люде, вони все про Україну та Україну, усе визволять її хочуть з-під московських червоних окупантів, а про Польщу та Румунію нічичірк, що там діється — вони й не бачуть і т. и. і в тому ж роді й тоні. Частині аудиторії, правда дуже незначній, виступ, очевидно, додався, і вона підігріла оратора оплесками.

Докладчик, відповідаючи коротко першому опонентові, цілком погодився з ним, що об'єднання місцевого українського громадянства дуже потрібно, але цим мусять зайнятися тутешні люде; що-ж до великої книги про Україну, яку мусять скласти тутешні професори-спеціалісти, то це теж, ясно, дуже добра й необхідна річ, але з таким зауваженням опонент звернувся мусить до відповідних кол.

Другому промовцю докладчик відповідав з надзвичайною гідністю й піднесенням. Він підкреслив, що як уповноважений представник Української Народньої Республіки, як член уряду УНР, він веде відповідну акцію, добиваючись здійснення тих завдань, які стоять перед УНР. Уряд УНР є на еміграції, і йому з цим трудним становищем треба рахуватися Українські меншості, як в Польщі, так і в Румунії та Ч. С. Р. мають свої організації, партії, парламент, мають більш-менш свободну пресу, мають свої великі народні українські маси, що компактно сидять на своїй землі, мають порівнюючи всі легальні шляхи до боротьби за свої права, які можуть обстоювати і у

Це був останній день праці старої Президії, яка на цих зборах давала річний звіт свого керування справами Громади і передавала свої обов'язки тим, коге збори оберуть далі.

Зборами головував полк. Цибульський, заступником був п. Скрипаль і секретарем — п. Полтавченко. Ревізійна комісія, що перед тим перевірила канцелярію Ради і грошовий стан Громади доклала загальним збором, що все в порядку. При виборах до нової президії обрано: головою Ради — п. Романюка, членами п. п. Цибульського, Мищенко, Полтавченка і Дементюка, які згідно з статутом розподілили між собою свої ролі так — заступником п. Полтавченко, секретарем — п.

Цибульський, скарбником — п. Дементюк і радником — п. Мищенко. До Ревізійної Комісії обрано головою п. Скрипаль і членами п. п. Зуба, Прокопова і Крещанівського. Незалежний.

В Канаді

— Виставка українського народного мистецтва в Саскатуні. Центральна Союзу Українок Канади уряджує виставку українського народного мистецтва в часі з'їзду Союзу Українок Канади, який відбудеться в літку. Центральні просить всі відділи спричинитися до успіху виставки по своїй можливості і збирати різні українські ручні праці. («Укр. Голос». ч. 12 з 19. III).

Зміст.

— На Великдень, 20 квітня 1930 року в Парижі — ст. 1. — Давній. Літературні спостереження. XVI — ст. 3. — М. Литвицький. По шляху до соборности — ст. 9. — Є. Гловінський. Перспективи кінця — ст. 12. — Ст. Сірополко. Читач на Сов. Україні — ст. 17. — І. Заташанський. — З українського мистецького життя у Парижі — ст. 20. — С. Пекарчук. Мій приїзд на Соловки — ст. 22. — Справа «Спілки Визволення України» — ст. 26. — Червоний терор на Україні — ст. 29. — Демонстрація українців в Америці. — ст. 31. — Observer. З міжнародного життя — ст. 33. — З широкого світу — ст. 36. — Хроніка: З Великої України — ст. 38. — З укр. життя — ст. 40. — Газетні звістки — ст. 40. — З життя укр. еміграції: У Франції — ст. 41. — В Польщі. — ст. 43. — В Чехії — ст. 44. — В Румунії — ст. 44. — В Туреччині — ст. 44. — В Болгарії — ст. 45. — В Канаді — ст. 46.

Заклик

В Ліоні захворів на сухоти старшина української армії пор. Кушнір. Він увесь час працював, а зараз перебуває в шпиталю. Є змога відправити його до санаторії і тим врятувати йому життя.

Вже кілька місяців лежить в шпиталю хворий на сухоти сотн. С. Він працює в ліжку, малює образи та портрети укр. історичних діячів. Продає їх по 10 фр.

Бунчужний Фолушняк вже кілька місяців хворий на сухоти й не може працювати. Бідусь страшенно.

Багато є інших хворих.

Звертаюся до всіх членів Т-ва б. Вояків Армії УНР і громадян допомогти товаришам по зброї і громадянам в тяжкий мент їхнього життя.

Настають Свята Великодні. Не забувайте своїх братів в цей день, що чекають на Вашу допомогу. Поможіть укр. воякам, що загубили своє здоров'я в боротьбі за волю України.

Замісць поштових витрат на поздоровлення — вношу — 25 фр.

Пожертви надсилайте на ім'я скарбника Т-ва: Mr. Rudicev, 15, Rue de la Sante (11, Square du Port Royal). Paris 13.

Ген.-хор. О. Удовиченко.

15 квітня 1930 року.

КНИГАРНЯ «ТРИЗУБ»

Має на складі:

1. Брошури видання Головної Еміграційної Ради: «Перша конференція української еміграції» і «Завдання еміграції». — фр. 1.
  2. Збірник «За Державність» — фр. 15.
  3. «Гуртуймося» неперіодичний журнал за січень — фр. 5.
  4. проф. І. Огієнко. «Українська Культура». — фр. 20.
  5. проф. Кордуба. «Географічний Атлас». — фр. 20.
- Великий вибір підручників, книжок красною письменства, листівок, портретів, вишивок і т. и.

Президія Головної Еміграційної Ради з нагоди Великодніх Свят вітає всіх членів Головної Ради та засилає найліпші побажання цілій організованій Еміграції.

Генеральна Рада Союзу Українських Емігрантських Організацій у Франції вітає з Великодніми Святами всіх членів Союзу.

Мистецьке Товариство Шалетської Громади виставить у Парижі

в суботу 3-го травня с. р. о 8 год. вечора в

Conservatoire Renée Maubel 4, Rue de l'Orient, Paris 18 (métro-Blanche,
Nord-Sud — Abbesses)

„Степовий гість“

Драма на 5 дій Б. Грінченка, з часів Б. Хмельницького.

Хор виконає — в народній сцені думу про «Почаївську
Божу Матір».

Оркестр «Фамос» в антрактах гратиме українські мелодії.

Режисура п. Т. Маслюка.

Квитки з 15 квітня діставати: в Бібліотеці ім. С. Петлюри,
15, Rue de la Santé (11, Square du Port-Royal),
в «Тризубі» 42, Rue Denfert Rochereau. Paris.
В день вистави в театрі з 7-ої год. вечора.

Ціни квитків: фр. 20, 15, 12, 10, 8, 6 і 5. 80 відс. квитків дешевих.

Міжорганізаційний Комітет для вшанування пам'яти С. Петлюри друкує в Празі збірник пам'яти Симона Петлюри

Зміст Збірника такий:

1. Від Міжорганізаційного Комітету передмова.
2. М. Славінський. «Симон Петлюра».
3. І. Мазепа. «Творена Держава» (Боротьба р. 1919).
4. П. Феденко. «Повстання Нації».
5. В. Прохода. «Вождь та військо».
6. М. Добриловський. «З історії господарської політики незалежної України (1919-1920).»
7. О. Шульгин. «Закордонна політика У.Н.Р.»
8. С. Сірополко. «Освітня політика на Україні».
9. О. Бочковський. «З історії чесько-українських відносин».
10. В. Королів-Старий. «З моїх споминів про С. Петлюру».
11. Ф. Щербина. «С. Петлюра на Кубані».
12. К. Мацієвич. «На земській роботі».
13. В. Прокопович. «Остання подорож».
14. І. Гаврилук. «Перший військовий з'їзд».
15. «Листки із споминів» В. Кедровського, Г. Порохівського, В. Куша, В. Синклера.
16. А. Яковлів. «Парижська трагедія».

До Збірника додається портрет С. Петлюри фот. Губчевського та 16 світлин. Розмір Збірника 16-17 аркушів друку.

Збірник вийде з друку в травні б. р. на день 4-ої річниці смерті С. Петлюри.

Українське громадянство запрошується активно підтримати видання ЗБІРНИКА попередньою передплатою.

Ціна Збірника в передплаті за один примір з пересилкою: в Чехословаччині — 30 корон, для інших країн — 1 амер. долар. — Після виходу ЗБІРНИКА продажна ціна буде збільшена вв'воє.

Передплата приймається:

В Чехословаччині: Prof. A. Jakovliv, 14, U Riegrovych sadu, Praha XII.

У Франції: 42, Rue Denfert-Rochereau, Paris V., «Le Trident».

В Румунії: D. Gerodot, Delia Veche, 7, Bucuresti.

В Польщі: Ukrainski Zentralny Komitet, Podwale, 16, Warszawa.

В Канаді: General W. de Sikevych, 512, Bannerman Ave, Winnipeg. Man. Canada.

Адреси для передплати в інших країнах будуть подані додатково.

Прага, Чехословаччина.

Управа Міжорганізаційного Комітету для вшанування пам'яти С. П е т л ю р и .

Редагує — Комітет.

Адміністратор : Іл. Косенко.

Le Gérant : M-me Perdrizet.

Редакція і адміністрація: 42, rue Denfert-Rochereau, Paris(V)
Tél. Danton 80-03.

Для переказів у Франції: «Le Trident», chèque postal 898.50, Paris.
